

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filosofická fakulta

Ústav českých dějin

Jan Bouček

Pavel Michna z Vacínova
(Pavel Michna of Vacínov)

bakalářská práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Karel Jaroslav Čechura, DrSc.

2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Brně 1. června 2008

I. Úvod

Jméno Pavla Michny z Vacínova figuruje snad ve většině prací, které se zabývají druhým stavovským povstáním a následující situací v Zemích Koruny České po porážce stavů na Bílé hoře. Kdo byl tento parvenu a dobrodruh, jak jej ve svých dílech nazývá Josef Janáček, pijavice země české v pracích Antonína Gindelyho, oulisný a tvárný sekretář z Historie české Pavla Skály ze Zhoře, spolehlivý Tabo¹ v korespondenci Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a nakonec vážený místodržící a císařský generální komisař ? Podle zlomků informací a kusých zpráv hojně roztroušených v české literatuře, které autoři většinou vzájemně přejímají a opakují, vyvstává podivně rozkolísaný a nesourodý pohled na tohoto opomíjeného muže českých dějin. Zdá se, jako by se Pavel Michna v prvním desetiletí 17. století zčistajasna objevil na jevišti českých dějin a jeho hvězda začala okamžitě strmě stoupat. Už tři roky po svém nástupu do české dvorské kanceláře podepisuje Majestát Rudolfa II. Během dalších devíti let si proti sobě dokáže popudit většinu evangelické stavovské opozice tak, že na schůzce spiklenců v paláci Smiřických v předvečer třetí pražské defenestrace je zařazen mezi „kandidáty na vyhození z okna.“ Pavel Michna se zachraňuje útekem do Vídně a od tohoto momentu začíná rozehrávat svoji velkou politickou hru ve službách císaře, a svých zájmů. Od roku 1620 to vypadá, jako by Michna byl všude, kde se něco děje. S vojsky generála Buquoye přichází do Čech a hned Karlovi z Lichtenštejna pomáhá pacifikovat situaci v zemi. Je jmenován císařským generálním komisařem a českým místodržícím, přijímá ponížené suppliky poražených stavů a svojí přímlovou na patřičných místech rozhoduje o životě a majetku druhých. Dříve českou aristokracií odmítaný, je po Bílé hoře císařem povýšený do panského stavu a později dokonce do hraběcího stavu. Profituje z pobělohorských konfiskací jako málokdo a svůj majetek ještě rozhojňuje účastí ve mincovním konsorciu. Při vpádu saského vojska do Čech se stává generálním proviantmistrem a zabezpečuje kontakt místodržících v Českých Budějovicích s konšely ohrožené Prahy. Michnovou smrtí v roce 1632 u Norimberku se ale pomalu začínají stahovat mračna nad jeho nashromážděným majetkem, který je během jedné další generace téměř všechn prohospodařen a rozprodán. Tak rod Michnů z Vacínova, ačkoliv jeho vedlejší větve vymírají až v druhé polovině 19. století, po svém strmém nástupu na politickou scénu počátkem 17. století už koncem stejného století upadá do bezvýznamnosti a ztrácí se v proudu dějin.

¹ Tabo nebo také Tabaleon (z latinského tabalarius - sekretář) byla přezdívka Pavla Michny z Vacínova užívaná v korespondenci mezi Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic a jeho ženou Polyxenou z Pernštejna. O problematice přezdívek v lobkovické korespondenci více P. MAREK (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005, s. 31-33

Předkládaná práce si ovšem neklade za cíl stát se vyčerpávající a ucelenou biografií Pavla Michny z Vacínova. Jednotlivé kapitoly jsou pojímány jen jako vhled do celé problematiky a snaží se v hrubých rysech mapovat pouze ty nejzákladnější a nejdůležitější momenty z Michnova života. Chronologická linie je tak v posledních dvou kapitolách týkajících se mincovního konsorcia a pobělohorských konfiskací narušena, aby mohla být věnována větší pozornost jednotlivým aspektům a problémům spojeným s rolí Pavla Michny v těchto dvou fenoménech raného pobělohorského období. Práce tak postupně sleduje Michnovy osudy až do počátku 20. let 17. století, pokouší se vyzdvihnout hlavní přelomy, ale i nejasnosti v Michnově životě a snaží se na základě studia pramenů a literatury podat jejich uspokojivé nebo alespoň pravděpodobné vysvětlení.

Časově se práce s Pavlem Michnou loučí v prvních letech po porážce stavovského povstání, což je období pro Michnu v mnohém přelomové a zásadní. Jeho návratem do poražené Prahy pro něj vrcholí jedna životní kapitola a začíná nová. Michna-sekretář se tehdy stává Michnou-pánem, syn řezníka se proměňuje v jednoho z nejvlivnějších mužů království. Obsahové těžiště práce spočívá zejména v onom prvním období. Je to doba Michnova vstupu do okruhu Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, jeho působení v České kanceláři, útěk před povstáním do Vídně a jeho následný návrat zpět do Čech, spojený s úsilím o pacifikaci poražené země. Opouštíme-li postavu Pavla Michny právě v této době, tedy někdy v letech 1622 až 1623, neznamená to, že by následující léta Michnova života přestávala být zajímavá a kontroverzní, podobně jako tomu bylo před tím. Michnův život jen nabírá kvalitativně jiný a nový směr.

II. Pavel Michna z Vacínova pohledem pramenů a literatury

Ačkoliv na jméno Pavla Michny naráží čtenář v drtivé většině prací týkajících se období první třetiny 17. století, zůstává jeho postava dosud zahalena mnoha nejasnostmi a na okraji zájmu historické obce. Přestože byl Michna jednou z klíčových postav pobělohorského dění, neexistuje jediná práce, která by se jeho postavou komplexněji zabývala.² Informace o něm jsou roztroušené po celé řadě článků, studií a monografií. Ty se ovšem vesměs zaměřují na jinou tematiku než na osobnost Pavla Michny, a proto jsou zmínky o něm uváděny jen

² Jedinou výjimkou je práce K. NĚMCOVÁ, *Pobělohorský zbohatlík Pavel Michna z Vacínova. Příspěvek k problematice české šlechty v době pobělohorské*, bakalářská práce PF UJEP, Ústí nad Labem 1999, která však samotnému Michnovi věnuje minimum prostoru a přejímá zažité, často milné interpretace a názory na jeho činnost.

mimochodem. Příčin je zřejmě několik. Stav Michnovy pozůstalosti a archiválií, které by se k němu mohly vztahovat, není právě utěšený a přehledný. Michnova pozůstalost netvoří ucelený fond, ale jako součást jiných šlechtických, rodinných archivů je rozmístněna po celých Čechách a Moravě. Asi největší část tvoří součást fondu Lobkovicové Roudničtí – Rodinný archiv, který je uložen v žitenické pobočce Státního oblastního archivu v Litoměřicích.³ Obsahuje převážně Michnovu korespondenci se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic a jeho ženou Polyxenou z Pernštejna. Nachází se zde ale i pozůstalost lékaře Matyáše Borbonia, která je velmi cenná pro poznání některých aspektů z každodennosti Pavla Michny.⁴ Dalším místem uložení michnovské korespondence, tentokrát s kardinálem Františkem z Ditrichštejna, je Moravský zemský archiv v Brně, fond Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov.⁵ Neopominutelný je i Národní archiv, konkrétně fond Stará Manipulace, kde jsou materiály týkající se převážně až Michnových synů a pro seznámení se s vývojem rodové majetkové situace poslouží Desky zemské.⁶ Z fondů Národního archivu pak za pozornost stojí i Saalbuchy obsahující konfirmace Michnových nobilitací⁷ a písemnosti uchovávané ve fondu Česká dvorská kancelář.⁸ Tento výčet ovšem není vyčerpávající a dá se s jistotou předpokládat, že četné archiválie spojené s Pavlem Michnou jsou rozesety i v jiných rodinných šlechtických fondech. Z nevydaných pramenů je pak ještě nutno zmínit i pozůstalost budyňského archiváře A. Jandy, který se systematicky zabýval počátky rodu Michnů právě v Budyni nad Ohří.⁹

Vedle nevydaných pramenů se tak nepostradatelnými pomocníky při studiu života Pavla Michny stávají edice pramenů. Na prvním místě je to pětidílná Historie česká Pavla Skály ze Zhoře vydaná K. Triefunkem.¹⁰ Ta je asi nejbohatším zdrojem informací pro danou problematiku. Obsahuje četné zmínky o Michnovi a přes své jednostranně tendenční zaměření vyplývajícího ze Skálovy role za stavovského povstání, umožňuje udělat si představu zejména o jeho působení v české kanceláři před vypuknutím povstání. Podobně tomu je při studiu stavovských apologií, které zpětně osvětlují Michnovu činnost v kanceláři, pro niž byl opozičními stavy tolik nenáviděn.¹¹ Pro pobělohorské období jsou nepostradatelnými dvě

³ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217

⁴ Jeho pozůstalost byla částečně vydána a zpracována G. GELLNER, Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků, Praha 1938 a M. DVOŘÁK, Dva deníky Dra Matyáše Borbonia z Borbenheimu, Historický archiv č. 9., Praha 1896

⁵ MZA, Rodinný archiv Ditrichštejnů Mikulov, sign. G140

⁶ NA, Stará manipulace, Michnové z Vacínova, sign. M13/1-19; tamtéž, DVZ, sign. 27, 141-144, 193, 263, 292-298, 393

⁷ Tamtéž, Saalbuchy, sign. 44/617-20, 32a/168-171

⁸ Zejména NA, ČDK, sign. IVD1, karta 464

⁹ SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, evd. č. 176, č. fondu 1215

¹⁰ K. TRIEFUNK, Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká od r. 1602 do r. 1623, I-V, Praha 1865-1870

¹¹ V. ŠUBRT, Apologie druhá stavův království českého, Praha 1862

monumentální edice *Documenta bohemia bellum tricenale illustrantia*¹² a práce V. Lívy.¹³ Michnův vztah k nejvyššímu kancléři Zdeňku Popelovi z Lobkovic a jeho rodině je dobře postižitelný na základě edice kancléřovy korespondence s jeho manželkou Polyxenou.¹⁴ Překvapivě málo se o Michnovi dovídáme z deníků, které si vedli jedni z nejvýznamnějších představitelů české politické scény Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a Adam mladší z Valdštejna. Zatímco Slavatovy deníky vydané A. Rezkem obsahují pouze minimum přímých zmínek,¹⁵ v případě deníku Adama mladšího z Valdštejna je situace přece jenom o poznání lepší.¹⁶

Druhým hypotetickým důvodem, proč je figura Pavla Michny v české historiografii opomíjena, může být převládající negativní až odmítavé vykreslení jeho osoby historiky přelomu 19. a 20. století, které se v podstatě bez jakýchkoliv změn a korekcí přebíralo až do nedávné doby. Obraz Pavla Michny v české historiografii přímo souvisí s její donedávna jednostrannou orientací na protestantskou stranu v rámci stavovského povstání. Na velmi dlouhou dobu tak byla vytvořena pevná a téměř neměnná představa Pavla Michny jako bezcharakterního, arivistického kariéristy, který se neštítí ničeho, z čeho by mu mohl kynout prospěch a zisk. Přese všechno jsou tyto práce stále základním, a bohužel mnohdy jediným zdrojem poznatků o Pavlu Michnovi. Z nejstarších děl sem bezesporu patří práce A. Gindelyho¹⁷ a E. Denise.¹⁸ Protože do dnešní doby, až na některé výjimky, chybí nová monografická díla, která by se zabývala příslušníky katolické strany v době kolem stavovského povstání, nezbyváá než se spoléhat převážně na širokou řadu studií a knih zpracovávajících problematiku Albrechta z Valdštejna. Vzhledem k úzké Michnově vazbě právě na císařského generalissima zejména ve 20. letech 17. století se tyto práce stávají nepostradatelnými, ačkoliv také zde se často objevují, a platí to převážně pro starší práce, stále stejnými autory vzájemně přejímané informace a vývody týkající se Pavla Michny.¹⁹

¹² M. TOEGEL(ed), *Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia* I-V, Praha 1972-1977

¹³ V. LÍVA, *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze*, III-IV, Praha 1951-1955

¹⁴ P. MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005

¹⁵ A. REZEK (ed.), *Zápisky Viléma Slavaty z let 1601-1603*, Praha 1887

¹⁶ M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA(ed.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1603-1633*, Praha 1997

¹⁷ A. GINDELY, *Dějiny českého povstání léta 1618 I-III*, Praha 1870-1878, Tentýž, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Leipzig 1894

¹⁸ E. DENIS, *Čechy po Bílé hoře*, I., II., Praha 1911; Tentýž, *Konec samostatnosti české*, II., Praha 1909

¹⁹ Za všechny, které jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury zde uvádím alespoň ty nejdůležitější J. JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978; J. PEKAŘ, *Valdštejn 1630-1634 (Dějiny valdštejnského spiknutí)* I-II, Praha 1933-1934 a z novějších pak J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMAN, *Valdštejn. Ani císař ani král*, Praha 1995

Z nejnovějších titulů se jako důležitá pro problematiku Michnů z Vacínova jeví zejména monografie o Filipu Fabriciovi J. Kiliána²⁰ a úvodní studie o Zdeňku Popelovi z Lobkovic z už zmiňované edice P. Marka.²¹

Základní literatura pro jednotlivé speciální otázky týkající se hlavních momentů Michnova života a jeho kariéry je rozmanitá. Mezi nejdůležitější patří práce F. Stloukala, která je stěžejní pro Michnovo působení v České kanceláři.²² Dílo T. Bílka a A. Sedláčka pak vrhá světlo na problematiku pobělohorských konfiskací a majetkové zisky Michnů z Vacínova.²³ Práce zabývající se problematikou mincovního konsorcia a následným státním bankrotem jsou zejména dvě studie E. Nohejlové-Prátové a A. Kostlána.²⁴ Dosud podnětné je i starší dílo O. Olivy.²⁵ Ze zahraničních titulů pak neotřelý pohled na fungování konsorcia podává monografie o Hansi de Witte.²⁶

Předcházející řádky si kladly za cíl nastínit alespoň ty nejzákladnější zdroje, na základě kterých tato práce vznikla. Ovšem ani seznam pramenů a literatury, který je uveden na konci této práce, není a ani zdaleka nemůže být vyčerpávající. Je to právě charakterem informací o Pavlu Michnovi, které jsou po troškách roztroušeny v bezpočtu knih, článků, studií a archivních fondech. Předkládaná práce si proto neklade za cíl, stát se podrobnou studií o všech aspektech života a činnosti Pavla Michny z Vacínova v celé jejich šíři. Naopak by spíše měla posloužit jako základní, rámcový vhled do celé problematiky a nastolit otázky k dalšímu zkoumání.

III. Počátky rodu Michnů z Vacínova

Kořeny rodu Michnů, v tuto chvíli ještě bez šlechtického přídomku, sahají někam na území Lužice, odkud asi někdy kolem roku 1530 přichází do Budyně nad Ohří Lužický Srb, koželuh Pavel Michna²⁷, aby se v polabském městečku usadil, založil rodinu a věnoval se zde

²⁰ J. KILIÁN, Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohnefallu. Život, rod a dílo defenestrovaného sekretáře, České Budějovice 2005

²¹ viz poznámka 14

²² K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář 1599-1608, Praha 1931

²³ T. BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I,II, Praha 1882-1883; A. SEDLÁČEK, Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl I., V., VIII., XII.- XV, Praha 1882-1927

²⁴ E. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Dlouhá mince v Čechách v letech 1621-1623, Numismatické listy I, 1945-1946, s. 29-35; A. KOSTLÁN, Finanční zhroutení ve střední Evropě na počátku třicetileté války, Folia Historica Bohemica 8, Praha 1985, s. 265-316

²⁵ O. OLIVA, Finanční politika v Čechách po Bílé hoře do kalády r. 1623, Praha 1925

²⁶ A. ERNSTBERGER, Hans Witte. Finanzmann Wallensteins, Wiesbaden 1954

²⁷ Jedná se o dědečka Pavla Michny z Vacínova. Orientační datum 1530 uvádí pouze budyňský kronikář a archivář A. Janda ve své pozůstalosti. První nalezená zmínka o Pavlu Michnovi je v gruntovní knize

svému řemeslu.²⁸ Pavlovi se tu narodili dva synové Martin a Šebestián²⁹. Martin, kterého dal otec vyučit řezníkem, se na konci 16. století stává váženým měšťanem, úředníkem tamního panství a majitelem měšťanského domu a dvorce v Budyni.³⁰ Až do roku 1566, kdy Martin poprvé vystupuje v pramenech, není o jeho životě nic známo. Tehdy, jak uvádí házmburská gruntovní kniha, vybírá za svého otce splátky z podílů na okolních statcích.³¹

Poklidný Martinův život se zásadně proměňuje v roce 1583, kdy se mu naskytla velká příležitost prosadit se a výrazně zlepšit své společenské postavení. Tehdy umírá pán na Budyni, majitel panství Mikuláš Zajíc z Házmburka a zanechává po sobě dvě nezletilé děti, svého syna a dědice Jana Zbyňka a dceru Hedviku. Mikuláš ještě za svého života ustanovil jejich poručníkem Jiřího staršího z Lobkovic. Správou hospodářských statků pak byli pověřeni měšťané Budyně. Ti si k tomuto účelu měli ze svých řad zvolit dva až tři měšťany, kteří by vykonávali faktickou úřednickou správu nad chodem házmburských statků za nezletilého Jana Zbyňka. Z nich za hlavního správce byl určen Martin Michna. Martin svěřené statky spravoval k takové spokojenosti svého budoucího pána, že když Jan Zbyněk dosáhl roku 1596 plnoletosti a mohl se tak správy svých věcí ujmout sám, jmenoval Michnu hejtmanem svého panství. Jen u toho však nezůstalo a mladý Házmburk doporučil Martina Michnu za věrné služby císaři Rudolfo II. na povýšení do vladyckého stavu. Císař přání vyhověl a 14. srpna 1598 byl Martinu Michnovi a jeho potomkům udělen predikát z Vacínova (podle lesa nedaleko Budyně u vesnice Kostelec) a erb (půl zlatého zajíce na modrém štítě jako odkaz na jeho služby Házmburkům).³²

Michna pak setrval ve vrchnostenských službách až do své smrti, která je ale stejně zahalena nejasnostmi jako jeho narození a mládí. Naposledy Martina Michnu uvádí A.

házmburského panství při vsi Sedlci k roku 1562, dochované v opisu v Jandově pozůstalosti. SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 1

²⁸ Z gruntovní knihy házmburského panství pro léta 1560-1582 zároveň vyplývá, že se Pavel Michna začal věnovat na házmburském panství i nejrůznějším finančním operacím. A. Janda o tom ve své pozůstalosti píše: „*Dělali tehdy Michnové peněžní obchody, okupující na vsích podíly na statcích za hotové, vyplácejíce za ně polovinu i třetinu hodnoty, načež si dávali ročně spláceti, až celý obnos byl splacen.*“ SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 1 (Kartotéka osob Budyně nad Ohří, Michna Pavel)

²⁹ Později křeččí v Lounech. Zakladatel nikdy nenobilitované větve Michnů, která je jako žijící A. Jandou připomínána ještě na počátku 30. let 20. století. A. JANDA, Výňatek z dějin města Budyně nad Ohří, Budyně n. O. 1930, s. 24

³⁰ O povolání Martina Michny a jeho otce Pavla nepanuje shoda. E. Denis označuje za řezníka Martina Michnu E. DENIS, Čech, I., s. 61 a po něm i další autoři. Oproti tomu A. Janda považuje za řezníka Martinova otce Pavla a o Martinovi samotném mluví jako o koželuhovi. Michnovský dům v Budyni někdy v pramenech vystupuje pod označením „koželuhský“ (patřila k němu i louka Koželuhovka), což A. Janda zmiňuje ve svém rukopise Dějiny města Budyně nad Ohří uloženém SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda, karton 1. Přestože otázka který z Michnů byl koželuh a který řezník zůstává nejasná, drží se tato práce první, rozšířenější varianty.

³¹ SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 2

³² OSN XVII, Praha 1999, Michnové z Vacínova

Sedláček k 8. lednu 1602 jako úředníka na Budyni.³³ Martin tedy umírá někdy po tomto datu, pravděpodobně roku 1610, kdy a zanechává po sobě tři syny, nejstaršího Pavla, Jiřího Viléma a nejmladšího Martina Jaroslava.³⁴

Doba Pavlova dětství a mládí zůstává pro nedostatek zpráv zahalena nejasnostmi. Narodil se někdy roku 1589 jako nejstarší Martinův syn a byl tedy jako devítiletý společně se svým otcem Rudolfem II. nobilitován. O Pavlově matce z pramenů vyvstává jen to, že pocházela z Klatovského měšťanského rodu Pachtů.³⁵

Osud Martinu Michnovi nedopřál radovat se z politických úspěchů svých dvou mladších synů, z nichž prostřední Jiří Vilém v době předpokládané otcovy smrti sotva překročil práh dospělosti a nejmladší Martin Jaroslav teprve odrůstal dětským hrám.³⁶ Záruku dalšího společenského vzestupu svého rodu tak mohl Martin spatřovat hlavně ve svém nejstarším synovi Pavlovi, před kterým se na počátku 17. století začala otvírat slibná politická kariéra.

IV. Pokus o profil Pavla Michny

O náboženském smýšlení jeho rodičů toho nevíme příliš. Vyvstává proto otázka, kde a kdy si Pavel Michna osvojil své vyhraněné katolické postoje a nakolik se do nich mohla promítnout Pavlova výchova a dětství v rodném městě. Budyně v době Mikuláše III. z Házmburka byla nábožensky výrazně liberálním místem. Tato situace se sice začala pozvolna měnit po nástupu jeho syna Jana, i přesto si ale evangelíci v Budyni zachovávali silné pozice a s katolickými obyvateli se sžívali bez větších problémů (o čemž svědčí společné užívání jednoho kostela oběma komunitami).³⁷ Zdá se proto, že Pavel i jeho bratři se k radikálnímu katolicismu museli přimknout jinde než v rodném městě. Pro takovýto posun ve smýšlení se Pavlovi naskytla ideální příležitost za jeho studií na jezuitských kolejích v Praze a Ingolstadtu. Tady je pak třeba hledat i jeden z kořenů Michnova radikálního katolicismu. V dosavadní historické literatuře převládá vykreslení Pavla Michny jako fanatického katolíka neštítícího se v zájmu víry ničeho. Studium pramenů spojených s touto otázkou³⁸ sice částečně potvrzuje

³³ „Ten [Martin Michna] byl ještě r. 1602 na Budyni úředníkem, také přitiskl pečeť svou k listině, již Jan Zbyněk Budynským obdarování předků svých stvrdil (8. ledna).“ A. SEDLÁČEK, Hrad, XIV., s. 22

³⁴ Není jasné zda otce přežily i obě jeho dcery Marta Polyxena a Anna Marie

³⁵ J. VANČURA, Dějiny někdejšího královského města Klatov I, I, Klatovy 1927-1934, s. 158

³⁶ Jiří Vilém 1590-1640, Martin Jaroslav narozen 1601 datum úmrtí není známo. OSN XVII, Praha 1999, Michnové z Vacínova

³⁷ A. JANDA, Dějiny města Budyně nad Ohří, Roudnice 1930, s. 62

³⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217

tento zažitý výklad, na druhou stranu jej ovšem staví do nového světla. Pavel Michna nepochybně byl přesvědčený katolík, nezlomně oddaný věci pravé víry a odhodlaný tuto víru prosazovat stůj co stůj. Na druhou stranu jej není možné označovat za nesmiřitelného náboženského fanatika. Jeho přístup ke věcem víry byl nepřehlédnutelně ovlivňován silným pragmatismem. Michnovy aktivity po celou dobu jeho politického života sice směřovaly k oslabení či likvidaci protestantské strany, nedělo se tak ale bezhlavě a fanaticky. Jeho výpady do řad protestantů vyplývají z jeho politické orientace na císařskou stranu a zejména pak na skupinu kolem Ferdinanda Štýrského, s níž spojil svoji kariéru a ve které se snažil dosáhnout společenského vzestupu. V pozici syna řezníka, který byl teprve před několika lety nobilitován, mu nezbývalo mnoho jiných možností, jak uspokojit svoji velkou ctižádost, než kompenzovat handicap nízkého původu vlastní činorodostí. Na jedné straně tak systematicky upozorňuje na svoji osobu oddaností katolické panovnické věci a radikalitou, s níž vystupuje proti evangelíkům, na straně druhé v momentě kdy je to potřeba, stává se Michna ochotným ke kompromisům a ústupkům ve věcech víry. Tato ochota je pak tím větší, čím větší prospěch z daného ústupu plyne. Pragmatismus vůči vlastní osobě je tedy dalším nezanedbatelným faktorem profilujícím Michnovu osobnost. Michnův přístup se tak výrazněji neodlišuje od jiných představitelů „španělské strany“

O Michnově ambivalentním přístupu k náboženským otázkám mimo jiné svědčí jeho intenzivní vztahy s Karlem starším ze Žerotína,³⁹ jehož vyznání mu nebylo v ničem překážkou a konfesní rozdíly mezi oběma muži ustupovaly před politickými cíly do pozadí i v době po porážce stavovského povstání. Dalším příkladem je lékař, evangelík Matyáš Borbonius, od něhož se Pavel Michna nechal dva roky léčit. Podobně jako například Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic se po porážce povstání stává Michna jednou z nadějí odsouzených nekatolíků, kteří se na něj obracejí s prosbami o přimluvu, které však nejsou z jeho strany zcela nezištné. Mezi jinými to byl právě Borbonius, který ve snaze více se Michnovi vlichotit a dosáhnout tak jeho přimluvy, složil na něj krátký oslavný distichon.⁴⁰ Michnův přístup spíše pragmatického politika než slepého náboženského fanatika dokazuje i jeho výrazná angažovanost ve věci oživení staroutrakvismu namířená proti evangelíkům v předvečer povstání a v neposlední řadě

³⁹ O vzájemných kontaktech obou mužů viz N. REJCHRTOVÁ, Karel straší ze Žerotína. Korespondence, Praha 1982; T. KNOZ, Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře, Brno 2001; František HRUBÝ, Moravské korespondence a akta z let 1620-1636 I. II, Brno 1934-1937

⁴⁰ *Qui Michnam laudat, divina charismata laudat.
Non habet huic similem Caesaris aula virum.
(Kdo chválí Michnu, chválí dobrotivého Boha.
Císařský dvůr nemá muže jemu rovného.)*
G. GELLNER, Životopis, s. 114

ochota podepsat Majestát Rudolfa II. namísto svých nadřízených, kteří toto z důvodu svého náboženského přesvědčení odmítli.

V. Vstup do České kanceláře

Absolvováním jezuitských kolejí získal Michna nejen titul doktora práv, ale navázal tak i úzké kontakty s Tovaryšstvem Ježíšovým. Tyto vazby se jako oboustranně velmi prospěšné měly ukázat po porážce povstání a následné rekatolizaci země.

Pro Michnovy další osudy však měla dalekosáhlý význam změna, která se udála v hlavním výkonném orgánu království - v České kanceláři. Roku 1599 byl do úřadu nejvyššího kancléře království uveden Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, s nímž byl v české kanceláři nastolen nový prokatolický kurz. Šlo o významné vítězství „španělské strany“. Lobkovic začal postupně kancelář přeměňovat na nástroj a mocenské centrum radikálních katolíků zaměřené proti protestantské opozici. Jedním z prvních kroků, který učinil, jakmile se v rozsáhlé agendě kanceláře zorientoval, bylo postupné vytlačování starých, vyznáním převážně protestantských členů kanceláře a jejich nahrazování novými, spolehlivějšími lidmi katolického vyznání. S tím souvisí i přijetí Pavla Michny⁴¹ do České dvorské kanceláře, do níž vstupuje v roce 1607 na místo koncipisty české expedice.⁴² Stalo se tak pravděpodobně na přímlovu Jana Zbyňka Zajíce z Házmburka, který v té době zastával post císařského rady při zemském soudě.⁴³ Michnovým vstupem do České kanceláře tak začíná jeho mnohaletá vzájemně prospěšná spolupráce s nejvyšším kancléřem. Michnovo navázání těsných kontaktů se „španělskou stranou“ se tak stalo jedním z uzlových bodů jeho kariéry. Vstupem do kanceláře se Michna napojuje na klientský okruh nejvyššího kancléře, což mu později umožnilo strmý společenský růst. Naopak pro Lobkovic se stává nedocenitelným v průběhu povstání a zejména po něm v souvislosti s pobělohorskými konfiskacemi.

⁴¹ K situaci v české kanceláři po nástupu Zdeňka Popela z Lobkovic K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář, s. 142; J. BOROVIČKA, Počátky kancléřování Zdeňka z Lobkovic. Diplomatický rozbor roudnických rukopisů, Sborník prací věnovaných prof. Dr. G. Fridrichovi k 60. narozeninám, Praha 1931, s. 435-455; P. MAREK, Svědectví, s. 106-127

⁴² Poprvé se Michna objevuje v zápisech Repertorií v lednu 1607, přímo jako služebník a koncipista je však nejdříve uváděn až k roku 1608 K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář, s. 133

⁴³ Tento všeobecně rozšířený názor prosazuje i A. Janda SOA Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost, karton 1. Zarážející je ovšem poznámka u Pavla Skály ze Zhoře, které uvádí, že se Michna získal místo v kanceláři díky svému tchánovi Janu Menclovi K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl I., s. 247. Může se zde jednat pouze o neúmyslné spojení Menclova predikátu z Kolsrdorfu s přídomkem Michnovy manželky Anny z Kobrldorfu.

Postupně se zde vypracovává na post druhého sekretáře české expedice. Budeme-li věřit Pavlu Skálovi ze Zhoře⁴⁴, mělo se tak stát den před tím, než Michna podepsal Majestát Rudolfa II. namísto prvního sekretáře Jana Mencia z Kolsdorfu, který po vzoru kancléře Zdeněka Vojtěcha Popela z Lobkovic Majestát odmítl signovat.⁴⁵ Ve stejné době, tedy v roce 1609, se také existenčně zajištěný Michna ženil s Annou z Kobrdorfu⁴⁶, se kterou do roku 1614⁴⁷ zplodil tři syny Václava, Jana a Karla.⁴⁸

Dne 15. dubna 1611 Adam mladší z Valdštejna poznamenal do svého deníku: „*Dnes nemohla odpověď se dostati, do zejtrí odloženo a Michna sekretář do arestu vzat.*“⁴⁹ Vysvětlení tohoto náhlého uvěznění Pavla Michny patrně souvisí s pohnutými událostmi počátku roku 1611 vpádem vojsk Leopolda Pasovského do Čech. Když na jaře celý dobrodružný podnik pasovského biskupa ztroskotal a Rudolf II. byl donucen vzdát se trůnu v prospěch svého mladšího bratra Matyáše. Vzniklo tak krátké politické vakuum, Rudolf byl poražen, ale Matyáš se dosud plně neujal vlády. V krátkém období jara 1611 se proto stavovské opozici naskytla příležitost zbavit se některých nepohodlných jedinců z kruhů loajálních císaři Rudolfovi, z nichž někteří se zároveň zdiskreditovali svými postoji v době jednání o Majestát. Zdá se však, že zásah proti císařským rádcům, byla už dopředu naplánován v okruhu Matyáše a jeho rádce vídeňského biskupa Khlesla při jejich pobytu v Jihlavě s cílem zablokovat možnost smíru mezi Rudolfem a stavy a zároveň se zbavit, nebo alespoň zastrašit prorudolfovsky orientované kruhy. Celá akce byla odůvodněna odhalováním spiknutí proti následníkovi trůnu Matyášovi, které mělo vyvrcholit vpádem pasovského vojska. Jednotlivá obvinění vycházela z výpovědi kancléře Leopolda Pasovského Františka Tengenagela, kterého se stavovským vojákům podařilo zajmout u Velvar. Tengenagel svým následným doznáním na mučidlech kompromitoval řadu vysoce postavených osob z řad císařských dvořanů a rádců, kteří dle něj měli být do příprav vpádu Pasovských a pokusu o spiknutí a převrat na trůně v neprospěch Matyáše zasvěceni a

⁴⁴ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl I., s. 242

⁴⁵ Jistou náboženskou bezzásadovost později Michnovi vytkl Vilém Slavata ve svých pamětech: „*Ordinární sekretář český, kterýž se ve všech českých psaních podepisoval, byl pan Jan Mencilius. Ale ten pro horlivost u víře své svaté katolické, podobně jako jeho principál, nejvyšší kanclíř, scrupulum a na rozmyšlení měl do toho majestátu se podepsati. I byvše rovně tehdy za jednoho sekretáře českého přijat pan Pavel Michna (kterýž se byl tehdy z cizích zemí a nejposléze z Frankreichu do Čech navrátil), ten se v tom majestátu podepsal.*“ J. JIREČEK, Paměti, s. 370

⁴⁶ Na základě zápisu v deníku Adama ml. z Valdštejna ze dne 22. listopadu 1609, se zdá, že by Michnův sňatek mohl připadat právě na toto datum: „*Byl sem kmotrem pana Střely cerce a potom sem byl na veselí sekretáře z kanceláře, pana doktora Pavla Michny.*“ M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA (ed.), Deník, s. 168

⁴⁷ K roku 1614 jsou poprvé zmiňovány Michnovy zdravotní problémy související s neplodností viz dále

⁴⁸ Anna z Kobrdorfu zemřela roku 1618 nebo 1619 G. GELLNER, Životopis, s. 173

⁴⁹ M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA, Deník, s. 178

měli vynášet Leopoldovi zprávy z jednání královské rady.⁵⁰ Souvislost mezi vlnou zatýkání a uvalením arestu na Pavla Michnu jen dva týdny po tom je nasnadě. Prahou se šířilo podezírání a udávání rozpoutané těmito událostmi. 15. dubna byl oficiálně obviněn i Pavel Michna, když Matyáš oznámil stavům shromážděným na generálním sněmu, že: „*sekretář české kanceláře Pavel Michna v tom se slyšeti před některými osobami dáti směl, že by věděl jakou cestou k tomu, aby J. Mt. král o hrdlo připraven býti mohl, najíti.*“⁵¹ Na základě tohoto obvinění byl Michna ještě toho dne zajat a držen stráž v domě U Ptáků v Žatecké ulici, odkud byl však pro nedostatek důkazů hned následujícího dne propuštěn na svobodu.⁵² Michnovi se dnes dá jeho případný podíl na „spiknutí“ kolem vpádu Pasovských jen těžko prokázat. Spíše se svezl na vlně vyřizování si účtů stavovskou opozicí s nenáviděnými úředníky, mezi které Pavel Michna v očích protestantů rozhodně patřil. Po nástupu Matyáše na český trůn, ale celá aféra splaskla, vyprchala do ztracena. Dvůr takové lidi potřeboval, proto Matyáš obviněným smazal všechna předešlá provinění a dále s nimi počítal v hodnostech a úřadech, o čemž svědčí i skutečnosti, že v roce 1612 postupuje Michna na pozici prvního sekretáře české expedice a o pět let později 12. října 1617 povyšuje císař Matyáš Pavla i jeho bratra Jindřicha Viléma do rytířského stavu.⁵³

Další osudy Pavla Michny pak až do roku 1617 zůstávají zahaleny nejasnostmi. Lze předpokládat, že jako sekretář české kanceláře si až do propuknutí stavovského povstání nashromáždil nemalý majetek. Peněžní příjmy mu plynuly nejen z regulérního platu, který byl však úředníkům často zadržován, ale zejména z poplatků za vyhotovení nejrůznějších listin z nichž nezanedbatelná část připadala právě sekretářům. K tomuto musíme přičíst i odměny a dárky, které zaměstnanci od jednotlivých stran dostávali.⁵⁴ Nepřekvapí proto, že Michna za dobu svého působení v kanceláři nashromáždil tolik finančních prostředků, že si nejen mohl koupit vlastní dům na Starém městě,⁵⁵ ale že mohl i z vlastních finančních rezerv půjčovat na úvěr.⁵⁶

⁵⁰ H. OPOČENSKÝ, *Zajetí a vyšetřování Františka Tengenagla roku 1611*, Praha 1910; J. PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*; M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA, *Deník rudolfinského dvořana*

⁵¹ H. OPOČENSKÝ, *Zajetí a vyšetřování Františka Tengenagla*, s. 15

⁵² F. DVORSKÝ, *Albrecht z Valdštejna až na konec roku 1621*, Praha 1892, In *Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění*, třída I., ročník 1., Praha 1982, s. 458

⁵³ J. SIEBMACHERS, *Grosses und allgemeines Wappenbuch*, Norimberk 1854-1961, Band IV/9-10, Michna von Waitzenhofen

⁵⁴ K platům a odměnám zaměstnanců kanceláře K. STLOUKAL, *Česká dvorská kancelář*, s. 144-147

⁵⁵ Jako vlastník domu v Masné ulici na Starém městě je Michna uváděn od roku 1612 F. RUTH, *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních II*, Praha 1996, s. 725

⁵⁶ Po vypuknutí povstání stavové získali peníze na postavení vojska mimo jiné i z konfiskovaných pohledávek Pavla Michny, který jich do defenzetrace měl mezi lidmi v hodnotě asi 50 000 zlatých. N. REJCHRTOVÁ, *Karel straší ze Žerotína*, s. 314

VI. Nastupující zdravotní obtíže

Přes všechny tyto úspěchy ale Michna nebyl sám se sebou plně spokojen. Příjemné pocity ze slibně se rozvíjející kariéry v druhém desetiletí 17. století mu kalily dlouhodobé zdravotní problémy. Dozvídáme se o nich díky lékaři Matyáši Borboniovi, který jej ošetřoval ve dvacátých letech 17. století a v jehož lékařské zprávě se podrobný popis Michnovy nemoci i průběh a způsob jejího léčení zachoval.⁵⁷ Z této zprávy vysvítá, že Michna od věku asi svých 25 let trpěl poruchami erekce, které vyústily až do jeho úplné impotence. Tento fyzický nedostatek si odjel na podzim roku 1614 léčit do sírných koupelí nedaleko Padovy, jak mu to bylo doporučeno lékařským konciliem z padovské univerzity. Přes krátkodobé zlepšení si ale už v dubnu 1615 odjíždí pro radu za lékaři do Montpellier. Ani jimi navrhané postupy nezabraly, a tak se Michna ještě v květnu roku 1615, tedy asi měsíc po svém návratu z Montpellier, svěřuje do rukou vídeňského lékaře Mikuláše Stuparia, který navrhl léčbu kombinující postupy předkládané jak v Padově tak i v Montpellier. Protože však ani to nemělo valný účinek ztratil Michna, jak později ve své zprávě uvedl Borbonius, důvěru v lékařské umění a odevzdaně se proto rozhodl snášet svůj osud. Brzy na to někdy v letech 1618 nebo 1619 navíc ovdověl a následné politické události upřely jeho pozornost jiným směrem. Změna nastala až po porážce stavovského povstání, kdy Michna rychle stoupající po společenském žebříčku začal pomýšlet na nový sňatek. Tehdy se v letech 1625-1627 uchyluje do péče Matyáše Borbonia, kterému v Michnově případě asistovali i dva jeho pražští kolegové, lékaři Severin st. Škato ze Šattenthalu a Vilém Maier z Grossenavy a také dvorní lékaři ve Vídni. Borbonius prosadil léčbu Michnových obtíží, ke kterým se mezitím přidaly i problémy zažívací, mimo jiné horkými karlovarskými kyselkami. Tato léčba však zdravotní obtíže Pavla Michny jen zhoršila. Proto Borbonia z svých služeb propustil a definitivně se smířil se svým údělem.

VII. Působení v kanceláři

Otázkou zůstává, jaké byly konkrétní činy Pavla Michny v České kanceláři. Čím si vysloužil tak prudký odpor vůči své osobě, že byl později v apologiích povstalých stavů označován za rušitele řádu, práva a obecného dobrého. Určité odpovědi na tyto otázky nabízejí

⁵⁷ G. GELLNER, Životopis, s. 170-175

právě stavovské apologie, které mohou zpětně poskytnout obraz toho, proč byl Michna evangelíkům trnem v oku.

Pražská defenestrace byla stavy oficiálně vysvětlována jako akt spravedlnosti proti rušitelům práva a obecného dobrého pokoje, jako zakročení proti „špatným rádcům a úředníkům dobrého krále.“ Místodržící Slavata a Martinic měli zneužívat svého postavení právě pro svévolné rušení pokoje království a tímto svým chováním tak znevažovat královský majestát. Texty apologií zároveň obsahují varování všem těm, kterým se této exekuci podařilo uniknout a kteří by i nadále chtěli útočit proti Majestátu Rudolfa II. a porovnání stavů. Jako obzvláště zavrženíhodný příklad jmenují Pavla Michnu.⁵⁸ Michna se tedy svojí činností v kanceláři spolu s ostatními katolickými přívrženci konfrontační politiky všemožně podílí na snahách „[...] *aby stavové pod obojí ze všech svých svobod vyvedeni byli.*“⁵⁹

Jakým způsobem k omezování stavů v jejich právech mohlo docházet? Vše pravděpodobně souvisí s rozšiřujícími se kompetencemi České kanceláře v době kancléřování Lobkovice a s tím spojené zvětšování moci katolického okruhu kolem něj. Z celého systému úřadů království měla Česká kancelář největší a často rozhodující význam. Překonávala totiž všechny ostatní právě rozsahem svých kompetencí, které zasahovaly do všech oblastí veřejné správy mimo agendy financí. Zároveň byla jednou z mála institucí, jejíž působení se stavové ve vyřizování svých záležitostí obraceli přímo na kancelář a obcházel tak stanovenou úřední cestu a příslušné nadřízené orgány. Důležitým faktem se také stalo, že kancelář kromě své administrativní funkce získala i pravomoci soudní a zasahovala tak, často nezákonným způsobem, nejen do kompetence jiných úřadů, ale i soudů. Usurpovala si totiž moc zasahovat do soudních řízení, vydávat soudní nálezy a rozsudky.⁶⁰ Česká kancelář tak mohla zasahovat do pravomoci téměř všech soudů, jak zemského tak i soudů stavovských, městských a poddanských. Tím také vytvářela prostor k možnému úniku před řádnými soudy. Obzvláště palčivým bylo zneužívání této kompetence na úkor soudů vrchnostenských a městských. Kancelář de facto mohla rozhodovat o záležitostech týkajících se městských práv nebo o věcech poddaných na jednotlivých panstvích v celém království. K obvyklým přehmatům kanceláře patřilo zastavování už potvrzených rozsudků městského práva a jejich nové, často tendenční vyřizování, nařizování obnovy soudních procesů nebo svévolné obesílání stran k výsledkům v kanceláři. Dalšími často kritizovanými prohřešky bylo to, že odpírala nebo

⁵⁸ „[...] *zvláště pak co se dotýče Pavla Michny, člověka zlého a nešlechtného zrádce i rušitele řádu, práva a obecného dobrého.*“ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II., s. 153

⁵⁹ tamtéž, s. 154

⁶⁰ K soudní pravomoci české kanceláře a způsobu jejího vykonávání K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář, s. 98-101

zdržovala vydávání listů a záměrně komplikovala vyřizování podání a žádostí nebo za ně případně vyžadovala vyšší taxy, než bylo obvyklé. S nevolí byla také pocíťována praxe, že stížnosti podané proti rozhodnutím kanceláře, posuzovala kancelář sama.⁶¹

Pro případné zneužívání moci a vlivu kanceláře pro své vlastní zájmy nebo pro prospěch určité skupiny se tak otevíral široký prostor. Opoziční stavové si tento fakt velmi dobře uvědomovali a na několika místech se proti němu ve svých apologiích ostře postavili. Protože v těchto souvislostech často figuruje i jméno Pavla Michny, lze předpokládat, že ve své pozici sekretáře bohatě využíval narůstajících kompetencí kanceláře v prospěch katolické věci a aby náležitě ztrpčil život protestantům. Díky svému právnickému vzdělání a orientaci v agendě kanceláře se tak pro nejvyššího kancléře stává neocenitelným pomocníkem.

Jak byly tyto Michnovy aktivity vnímány druhou stranou, tedy opozičními stavy, zachycuje kronika Pavla Skály ze Zhoře. Jedná se o zajímavou, byť jednostrannou charakteristiku Michnovy činnosti, z níž také vyplývá, že další přitěžující okolností pro Pavla Michnu byl i jeho původ „*kterýž [Michna] pošedv z nízkého řádu a dostav se do kanceláře za sekretáře, v brzkém čase tak vysoce se vyzdvihl, že jest sobě spolu s těmi výš dotčenými nepřátely všecku správu a regiment toho království nad stavy osobil; a vzav sobě nejv. úřed. a soud. zemské obyčej, všetečně se do věcí jemu nenáležejících vtíral a skrze své nenáležitě chytrosti a obmysly mnoho zlého a tomuto král. škodlivého tropil.*“⁶²

Michna svoji pozornost zaměřoval zejména na města, do jejichž věcí se ze své pozice mohl vměšovat snadněji, než by to mohl dělat v případě šlechty, která by podobným aktivitám mohla klást nesrovnatelně výraznější odpor.

Michnův tlak na města měl mnoho podob. Snažil se do městských rad protlačovat spolehlivé lidi, jak se mu to povedlo v případě Litoměřic. Tam byla městská rada donucena přijmout nejprve za měšťany a posléze i do konšelského sboru dva bývalé katolické úředníky doksanského kláštera, z nichž jeden, Mikuláš Mrázek, byl Michnovým dobrým přítelem. Tímto postupem byly porušeny městské výsady a pravidla samosprávy. Když si na takovýto nelegální postup litoměřičtí stěžovali, byli jejich vyslanci v Praze uvězněni.⁶³

K dalšímu zásahu proti měšťanům ze strany Pavla Michny došlo v souvislosti s volbou Ferdinanda Štýrského na českého krále. Tehdy stál Michna ostře na straně prosazující kandidaturu a přijetí Ferdinanda a postaral se o náležité potrestání nesouhlasných hlasů z řad městského stavu. Jednalo se zejména o žateckého primátora Maxmiliána Hošťálka z Javořic,

⁶¹ K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář, s. 98-101

⁶² K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II., s. 154

⁶³ J. KILIÁN, Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci, Praha 2007, s. 44

který na sněmu roku 1617 spolu s některými dalšími delegáty městského stavu vyslovil pochybnosti o Ferdinandově přijetí a vzápětí byl Michnou svého primátorství zbaven.⁶⁴ Ferdinand se svým příznivcům po svém přijetí náležitě odměnil. Ačkoliv potřeboval peníze na válku, rozdal osmdesát tisíc kop míšeňských svým příznivcům v Čechách. Mezi obdarovanými byl i Pavel Michna, který od následníka trůnu obdržel pět tisíc kop.⁶⁵ Zde se poprvé objevuje přímý kontakt Pavla Michny na prostředí budoucího českého krále Ferdinanda Štýrského, jemuž se zakrátko měl stát oddaným a nepostradatelným služebníkem.

Michnova snaha ovlivnit politiku měst vyvrcholila v předvečer květnového sněmu opozičních stavů v Karolinu, který vyústil až do pražské defenestrace. Čeští místodržící se všemožně snažili konání sněmu zabránit. Když se však zdálo, že se jejich snahy nesetkají s očekávaným výsledkem, byl vytvořen plán, který měl stavovskou obec alespoň vnitřně rozštěpit. Místodržící se rozhodli využít ve svůj prospěch zdráhavý přístup měst při minulém, březnovém sněmu opozičních stavů. Ten se měl zabývat zbouráním evangelických modliteben v Broumově a Hrobu. Březnový sněm ovšem nebyl povolený panovníkem a stavové se tak jeho svoláním ocitli na hranice legality a rebelie. V napjaté situaci se města ukázala jako velmi problematický spojenec. Nechala se zastrašit panovníkem a jeho spojenci a na sněm své zástupce téměř nevyslala. Pražská města na sněm dokonce nedelegovala nikoho. Toho využili pražští místodržící a vznesený protest opozice zamítli. A byl to právě březnový sněm, v průběhu kterého proti sobě vyvolal silný odpor i Pavel Michna.⁶⁶

Toto zaváhání měst se stalo před druhým sněmem svolaným na 21. května 1618 vítanou příležitostí, jak podlomenou jednotu opozice ještě více narušit. Místodržící navrhl císaři, aby pražským městům vyjádřil oficiální poděkování za poslušnost a věrnost, kterou v březnu projevíli svojí neúčastí na sněmu a tím si měšťany zavázal k loajalitě. Cíl byl jasný – odpoutat třetí stav od vlivu opoziční šlechty a od náboženské ochrany, kterou podobojí šlechta mohla městům poskytnout. Císař Matyáš na předkládaný návrh přistoupil. Hlavní osobou, která měla celý plán v Praze v konečné fázi realizovat, byl Pavel Michna. „*Aby pak tím subtilněji a slibněji mohla býti v tu past přivábena [pražská města], vzali touž věc na sebe s volí a s vědomím místodržících Pavel Michna [...] a hejtmané Nového i Menšího měst Pražských.*“⁶⁷ Výhodou pro ně byla i skutečnost, že v konšelských radách pražských měst seděla tou dobou už nezanedbatelné množství katolíků. Zbylí radní evangelického vyznání, zastrašení procísařskou stranou, se tak obávali o své posty, že se tlaku raději dobrovolně podvolili.

⁶⁴ J. PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, s. 203

⁶⁵ Tamtéž, s. 125

⁶⁶ J. KILIÁN, Zboření kostela, s. 108

⁶⁷ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II, s. 107

Michnovi se proto podařilo přesvědčit pražská města, aby na Matyášův dopis poděkovali listem, který jim předložil a pro tento účel sám zformuloval. Obsah dopisu znamenal nejen radikální rozchod měst s celou stavovskou opozicí, ale v některých pasážích i odmítnutí Majestátu na náboženské svobody. Města se zavazovala k naprosté poslušnosti koruně, slibovala, že na květnový sněm nikoho ze svých řad nevyšlou. Především se pak vyznávala, že kromě císaře nikoho jiného za defensora víry neuznávají a nepotřebují, protože žádný náboženský útisk nikdy nepociťovala, ani nepociťují, což znamenalo odmítnutí jedné ze základních pojistek náboženské svobody v zemi a zpochybnění významu defensorů z městského stavu. Vše bylo provedeno tak, že oficiální iniciativa vyšla ze Starého města. Tady měli měšťané loajální císaři, v jejichž čele stál právě Pavel Michna, nejsilnější pozice a nejsnadněji tak mohli takto formulovaný list protlačit přes odpor zbytku obce. O souhlas Nového a Menšího města se postarali tamní hejtmané, kteří nepřipustili, aby v odpovědi císaři byl jakkoliv zmiňován Majestát Rudolfa II. a aby městské rady v podstatě přijaly formulace, tak jak byly sestaveny na Starém městě.⁶⁸ Útok na defensory z řad měšťanů na sebe nenechal dlouho čekat. Defensorům byl pod pohrůzkami zakázáno vykonávat svůj úřad a účastnit se jednání městských rad. Skupina novoměstských měšťanů, která takový to postup vnímala jako vlastní zradu na ostatních dvou stavech podobojí, se sice pokusila proti zákazu vystoupit, ale pod tlakem novoměstského hejtmana Sezimy z Vrtby a Pavla Michny z Vacínova musela ustoupit. Oba muži nakonec defensory donutili sepsat na radnici oficiální omluvu císaři, kterou Michna obratem ruky zaslal do Vídně. Podle Pavla Skály ze Zhoře ji novoměstský hejtman spolu s Michnou stačili ještě před odesláním výrazně přepracovat, tak aby vyhovovala jejich představám.⁶⁹

Celá akce na odtržení městského stavu od zbytku opozice byla ovšem původně koncipována mnohem širěji a neměla se omezovat pouze na Prahu. Michna se za pomoci podkomořího Purkharta Točnicka z Křivic a jednotlivých královských rychtářů snažil vzdálit města od zbytku stavů i v krajích. Podobně jako k tomu donutili Pražany, tlačili na konšely, aby se jak za svoji osobu, tak i za celou obec zříkali Majestátu a ochrany defensorů. Michnova spolupráce s úřadem podkomořího a královskými rychtáři hrála v této věci důležitou roli. Městské rady museli být neustále periodicky obnovovány a potvrzovány královým zástupcem, což měli na starosti jmenovaní úředníci. Vytvářel se tak účinný nástroj k tomu, jak pod hrozbou ztráty míst v městské radě donutit konšely ke spolupráci. Jedním z příkladů může být Ústí nad Labem,

⁶⁸ Tamtéž, s. 108-109

⁶⁹ Tamtéž, s. 110-111

které po obnovení městské rady okamžitě sestavilo svolání nesoucí se v podobném duchu jako to pražské.⁷⁰

Na tomto místě je zajímavé zmínit i další aktivitu Pavla Michny, která měla narušit jednotu opozice. Jak na počátku roku 1618 houstla atmosféra, nebyla na obou znepřátelených stranách nouze o vzájemné útoky a projevy nepřekonatelné nesnášenlivosti. S takovými ostrými výpady na adresu protestantů přispěchal i Pavel Michna. Veřejně se dával slyšet, že defensoři budou pohnáni před soud, jen co se Ferdinand ujme vlády, že Praha dostane stálou vojenskou posádku a pak nemine půl rok: „[...] *že všichni měšťané pod jednou býtí musí*,“⁷¹ protože se Rakouský dům rozhodl, aby do budoucna žádná jiná víra než katolická nebyla v zemi trpěna.⁷² Na druhou stranu si ale dobře uvědomoval, že za napjaté situace panující na jaře 1618, jsou jakákoliv takováto prohlášení jen přiléváním oleje do ohně a nemají jiný praktický efekt, než ještě větší popuzení protestantů proti své osobě. Michna proto v duchu své pragmatické politiky v březnu roku 1618 přišel s překvapivou iniciativou. Ve snaze otupit ostří evangelických konfesí se pokusil znovu oživit myšlenku smírlivého staroutraktivismu, který měl ve své podobě mnohem blíže ke katolictví než k reformovaným církvím. Michna spojil se skupinou několika nespokojenců, která: „[...] *se jen proti své vůli přiznávala ke konfesi evangelické a kteří litovali starého náboženství národního se slavnými obřady*“⁷³ a přiměl je k podepsání žádosti císaři, aby byly obnoveny utrakvistické obřady. Jeden z jeho společníků farář u svatého Mikuláše na Starém Městě konal na Bílou sobotu procesi a konšelům, kteří se ho účastnili, poslal nejvyšší kancléř listy, ve kterých jim za to děkoval a ujišťoval je milostí a přízní císaře. Toto hnutí se sice mohlo stát pro protestantskou radikální opozici nebezpečným, ale představitelé stavovského odboje mu nedali dost času k rozvoji.

VIII. Za povstání

Situace na pražské politické scéně začala eskalovat a vývoj dalších událostí se dostával do rukou radikálů. Na schůzce stavovských předáků v paláci Jana Albrechta Smiřického byl mezi opozičními radikály dohodnut další postup. Kromě jmen Slavaty a Martinice padlo i jméno

⁷⁰ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II., s. 110-11

⁷¹ E. DENIS, Konec samostatnosti, díl. II., s. 371

⁷² Tamtéž, s. 372

⁷³ Tamtéž, s. 377

nenáviděného sekretáře Pavla Michny z Vacínova. Ten se měl spolu s oběma místodržícími stát další obětí „defenestrační exekuce“. Z této konspirační schůzky ale musely informace o plánované akci radikálů prosáknout ven k plánovaným obětem. Svědčila by o tom náhlá nevolnost Adama ze Šternberka a hlavně překotný útěk Pavla Michny (22. května) bezprostředně před defenestrací z Prahy. Pavel Skála ze Zhoře o tom píše: „*A tak, co Michnu mělo potkati, s tím obešel se Filip [Fabricius]. Ale Michna, vyzkoumav tu tragédii den před tím z řeči tvrdé, s kterouž potkal se od Linhartu z Felzu, když na setkání příliš oulisně a tvárně se před ním stavěl a s ním mluvil, ješto sice prve toho obyčeje nemíval tak se před pány podobojí pokorně touliti, vyvázl časně z Prahy a do Vídně sobě pospíšil, zanechav rád té cti a skoku křepkého Mistru Filipovi, spoludruhu a v praktikách pomocníku svému věrnému.*“⁷⁴ Michna se tak včas, díky slovní přestřelce s Linhartem Colonnou z Felzu, který se nejspíš v zápalu hněvu neovládl a sekretáři něco z plánované akce naznačil, dověděl vše potřebné a raději rychle odjel do bezpečí. Jeho nepřítomnost v České dvorské kanceláři se tak pravděpodobně stala příčinou nešťastného osudu sekretáře německé expedice Filipa Fabricia. Z důvodů pravidelné nepřítomnosti sekretářů české expedice přebíral občas jejich povinnosti sekretář německé expedice. To mohl být důvod, proč byl při defenestraci v kanceláři místo Pavla Michny Filip Fabricius. S pozicí sekretáře byl totiž spojen i titul radovský sekretář. Ten zakládal nárok držiteli účastnit se zasedání královské rady, ne jako plnoprávný člen, ale jako zapisovatel, jako pomocná síla zajišťující podklady a předčítající spisy. Přítomnost Filipa Fabricia v kanceláři místodržících při defenestraci tak pravděpodobně pramenila z faktu, že zde zastupoval povinnosti Pavla Michny.⁷⁵

Michna tedy z Prahy utíká do Vídně a zanechává v hlavním městě království své tři syny.⁷⁶ Ve Vídni se pak nejspíše zdržuje až do prosince roku 1618. Pozornost dvora se v druhé půlce roku 1618 upínala k Moravě. Ve Vídni se napjatě očekávalo rozhodnutí moravských stavů, zda se připojí k českému odporu. V této situaci se Michna několikrát vydává na cestu za Karlem starším ze Žerotína, aby s ním konzultoval další postup, což je později stavy Žerotínovi vyčítáno.⁷⁷ Žerotín sám pak v červnu téhož roku navštěvuje Vídeň, ale protože je mu audience u císaře znemožněna, navštěvuje alespoň Lobkovice a Michnu, aby je vyzval k umírněnému postupu.⁷⁸

⁷⁴ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984, s. 38

⁷⁵ J. KILIÁN, Filip Fabricius, s. 37-39

⁷⁶ V dopise Polyxeny z Pernštejna z Prahy dne 17. června 1618 adresovaném jejímu manželovi Zdeňkovi Vojtěchovi Popelovi z Lobkovic do Vídně, Polyxena vyřizuje Pavlu Michnovi, že jeho děti jsou v Praze zdraví. P. MAREK, Svědectví, s. 163

⁷⁷ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II, s. 146

⁷⁸ A. GINDELY, Dějiny I., s. 308

Michna svojí pozornost zároveň upíná k Plzni. Spolu s některými preláty nabádá plzeňské, aby se přes své předchozí sliby českým stavům vrátili na stranu císaře, což se nakonec k velké nelibosti stavů stalo.⁷⁹ Ještě v létě pak Michna z Vídně ubezpečuje dopisem svého švagra primátora Plzně Jana Wolfingara, aby se plzeňští neobávali obležení stavovskou armádou, že císařská vojska jsou již na pochodu a aby vytrvali ve věrnosti novému hejtmanovi plzeňského kraje Felixovi Dornhaymovi.⁸⁰

Na prosinec roku 1618 bylo svoláno jednání moravského zemského sněmu do Brna, na němž měla evangelická opozice přejít do ofenzívy a přiklonit se k povstalým českým stavům, přes dosavadní neutralitu prosazovanou Karlem starším ze Žerotína (velkou aktivitu v tomto směru vyvíjel zejména Jindřich Matyáš Thurn spojený příbuzenskými svazky s Ladislavem Velenem ze Žerotína, jehož také vmanévroval do čela moravské opozice). Sněmu se měl původně zúčastnit i designovaný následník trůnu Ferdinand, změnil však své rozhodnutí, když byl varován, že jej chtějí stoupenci opozice v Brně zajmout. Písemné varování přišlo Ferdinandovi od kardinála Františka z Dietrichštejna a ústně jej varoval stavovský plukovník Jiří z Náchoda, v pozadí ale stál Karel st. ze Žerotína, který s podobnou násilnou akcí nemohl souhlasit, protože by mu narušila jeho koncepci politiky usmíření. Z Vídně tak místo Ferdinanda přijela delegace dvorských hodnostářů Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, Karel z Lichtenštejna, Jiří Libštejnský z Kolovrat, Filip Fabricius a Pavel Michna z Vacínova. Michna se moravského sněmu účastnil jako moravský rytíř (povýšen byl 5. 5. 1617).⁸¹ Michnova úloha v celé delegaci není zcela jasná, patrně měl buď protokolovat jednání,⁸² nebo se snad jako příslušník moravského rytířského stavu snažit zasáhnout do zasedání v prospěch císařské strany, čemuž by nasvědčovalo i hlavní poslání celé delegace, která měla dosáhnout připojení Moravanů na Ferdinandovu stranu.⁸³

Atmosféra jednání se však vyostřila hned ze začátku. Jako jeden z delegátů českých stavů se dostavil Jindřich Matyáš Thurn. Ten s sebou přivedl houf českých rejtářů, a to s požehnáním Ladislava Veleny, jenž přivedl do Brna 300 moravských vojáků. Hrozba atentátu vzbudila vlnu obav, aby se v Brně neopakovaly květnové pražské události a proto císařská delegace včetně

⁷⁹ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II, s. 230

⁸⁰ „Pavel Michna [...] schvaloval Plzeňským téhož Dornhayma, kteréhož proto tam praktikanti vídenští poslali, aby prý město jich od pánů stavů podobojí vzato a jako prve nějakým odporným hejtmanem a lidem obtíženo nebylo; že jest člověk dobrý a nebude jim ubližovati. Jemu také že ve Vídni dáno laufgeltu 150 zl. a na praporec 50 zl. ostatek aby oni Plzeňští opatřili z kontribucí, z posudného a z jiných všech případností. A v druhém psaní svém [...] těšil týž Michna hejtmána Dornhayma, aby se žádného obležení neobával, poněvadž již Jeho Milosti Císařské lid táhne.“ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II, s. 321

⁸¹ F. KAMENÍČEK, Zemské sněmy, díl 2., s. 134

⁸² J. KILIÁN, Filip Fabricius, s. 64

⁸³ K. TRIEFUNK, Pavel Skála, díl II, s. 522

Pavla Michny raději rychle utekla pryč.⁸⁴ Michna se pravděpodobně vrací do Vídně, odkud rozvíjí korespondenci s vybranými šlechtici moravské politické scény, zejména s Karlem starším ze Žerotína a Františkem z Dietrichštejna, od kterého získává aktuální informace o situaci na Moravě.⁸⁵ Zároveň se v sídelním městě podílí na organizaci najímání vojska do služeb Ferdinanda II.

Mezitím byl v Praze na březnovém jednání českých stavů roku 1619 sestaven a potvrzen seznam osob zpronevěřilých vlasti, které mají být vypovězeny, respektive jim je zakázán návrat do vlasti. Na prvním místě figurovalo jméno Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Jaroslava Bořity z Martinic a mezi dalšími se zde objevila i jména bratrů Michnů z Vacínova.⁸⁶ V létě téhož roku kvůli poplenění statků císařskými vojsky a kvůli vojenským konfiskacím ze strany císařské armády v jižních Čechách byl Pavlu Michnovi vzbouřenými stavy zkonfiskován veškerý majetek na území Čech.⁸⁷

V létě roku 1619 odjel Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic z Vídně do Frankfurtu, aby zde připravil podmínky pro korunovaci Ferdinanda císařem. Pavel Michna zůstává po tu dobu v císařském sídelním městě a umožňuje Lobkovicovi udržovat si přehled o vídeňském dění. Mezi kancléřem ve Frankfurtu a sekretářem ve Vídni, se tak začíná rozvíjet čilý korespondenční styk. Michna díky svým pravidelným zprávám, pomáhá nejvyššímu kancléři lépe koordinovat jeho misi ve Frankfurtu a udržovat jej v obraze o domácím dění. Zároveň na kancléře v souvislosti s žádostí českého poselstva o slyšení apeluje: „*Račte toliko ve Frankfurtě dáti pozor, aby se nic nepovolilo, zde bohdá ty věci půjdou cum summa reputatione Regis.*“⁸⁸

Michna ve Vídni pravděpodobně přechází obležení města stavovskou armádou Matyáše Thurna. Jeho pobyt je zde naposledy doložen k 31. červenci 1619. Tehdy pod dojmem Mansfeldovy prohry u Záblatí, informuje o ochotě moravských stavů jednat a poddat se císaři. Sděluje kancléři, že žádost Moravanů o nepodmíněné odpuštění viny přivezl do Vídně Karel st. ze Žerotína, který zde ovšem vystupuje pouze jako soukromá osoba a nikoliv jako vyslanec stavů a přikládá k dopisu příписы z příslušných jednání. Nezapomíná zmínit mustrování vojska pro tažení na Moravu a barvitě popisuje obléhání jihomoravského Mikulova moravským

⁸⁴ J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 164

⁸⁵ Dietrichštejn například Michnu dopisem ze 30. dubna 1619 informuje, že velitelé Jiří z Náchoda a Albrecht z Valdštejna učinili rozhodnutí o němž neví, zda bylo dobře rozváženo. Jednalo se patrně o možném přestupu stavovských plukovníků Valdštejna a Náchoda i s celými svými pluky na stranu císaře, ještě před tím než se Morava oficiálně připojila na stranu českých stavů. „*Cum Walstano et Nachota loqui non potui; iam resolutionem fecerant, que non scio, utrum satis considerate.*“ M. TOEGEL (ed.), Documenta Bohemica, Tomus II, s. 114

⁸⁶ J. JANÁČEK (ed.), Pavel Skála, s. 128

⁸⁷ T. BÍLEK, Dějiny I., s. XXI

⁸⁸ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 10 (Viedeň, 31. 7. 1619)

stavovským velitelem Tieffenbachem a ostrou reakci Ferdinanda II., kterou řádění vojáků vyvolalo. Ferdinand kvůli Tieffenbachovu krutému postupu proti katolickým obyvatelům moravského pohraničí, odmítl návrhy na usmíření a vzkázal Žerotínovi, že za takovýchto okolností není dohoda o smíru možná. Lobkovic se od Michny dozvídá o stále vyhrcořenější situaci na Moravě a o zabírání statků patřící císaři loajálním šlechticům. Mezi nimi na prvních místech figurují zejména lichtenštejnská panství Plumlov, Prostějov a Bučovice, salmovský Tovačov a Kroměříž a Vyškov kardinála Ditrichštejna.⁸⁹

U císařského dvora se Pavel Michna pravděpodobně zdržuje až do zimy, kdy se spolu s císařskou armádou vydává na nepohodlnou cestu do Říše a následně i do neklidných Čech. Otázkou ovšem zůstává důvod, pro který se Michna rozhoduje opustit pohodlný život ve Vídni. Z jeho korespondence ze Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic a Františkem z Ditrichštejna vysvítá, že jeho cesta nebyla vedena ryze soukromými prospěchářskými důvody a že se zpět do Čech nevracel na vlastní pěst, jak je v literatuře nejčastěji uváděno. Přijmeme-li názor, který naznačil už Josef Pekař a který dochovaná Michnova korespondence potvrzuje, byl pověřen úlohu císařského komisaře pro zásobování vojska a podléhal velení císařské válečné rady ve Vídni.⁹⁰ Zároveň ale plnil i úlohu jakéhosi válečného zpravodaje. Michna po celou dobu tažení armády z Českých Budějovic až do Prahy informuje nejvyššího kancléře o aktuální situaci v Čechách, pohybech nepřátelských vojsk, ale i o neutěšené situaci na obsazených územích a zvěrstvech kterých se dopouští Buquoyova armáda na obyvatelstvu. Na základě aktuálních informací pak nejvyššími kancléři předkládá i návrhy dalšího postupu.

Zdánlivě beznadějná situace se pro habsburský tábor začala na počátku roku 1620 zvolna obracet. V prvních dnech nového roku dorazily do Pasova vojenské posily naverbované za peníze španělských Habsburků. V zimních měsících směřuje z Vídně do Pasova i Pavel Michna, jmenovaný císařským komisařem pro zásobování vojska, aby v biskupském městě vykonal vše potřebné a zabezpečil vojáky pro jejich další tažení do Čech.⁹¹ Kromě zpráv o jednání s pasovskými měšťany o nákup obilí a pokroku v mustrování vojska, pravidelně zásobuje Vídeň novými klepy, které se z Říše a Čech donášejí k biskupskému dvoru. Michna je zpraven o kalvínské očiště chrámu sv. Víta nebo o vzrůstajícím odporu saského kurfiřta

⁸⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 8-10 (Videň, 31. 7. 1619), J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 181; J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMANN, Valdštejn, s. 53

⁹⁰ J. PEKAŘ, Valdštejn, II., s. 286.

⁹¹ Ve svém dopisu Františkovi z Ditrichštejna píše: „*Hic per dei gratiam militi de pane, munitiois sufficienter provisum est et spero, quod intra aliquod dies cum civitate Passaviensi contractum faciam de coemendo at asservando usque in futuram aetatem pro 20.000 frumento ita, ut semper aliqua provisio in promptu sit.*“ Miroslav TOEGEL (ed.), Documenta, tomus II, s. 194

k Fridrichu Falckému, který se začíná obávat pohybů saských vojsk na hranicích s královstvím a reakcí českých luteránů.⁹²

Nejpozději 10. ledna 1620 se spolu s císařskou armádou vydává na cestu do Českých Budějovic.⁹³ Budějovice byly po celou dobu povstání opěrným bodem císařských vojsk, odkud velitel don Balthasar Marradas vedl výpady do zbytku jižních Čech. Michna zde pokračuje ve své práci „zpravodaje“ a Lobkovic muže ve vojenském ležení. Lobkovic díky němu získává jasnou představu o situaci v Budějovicích, kterou pak tlumočí přímo Ferdinandovi II. Michna se ovšem neomezuje pouze na strohé popisy situace, která panuje na jihu Čech. Působí i jako prostředník mezi kancléřem a vojenskými veliteli v Budějovicích. Stává se tak jedním článkem jakési neoficiální cesty, kterou přicházejí do Vídně žádosti a prosby ať už velitele Marradase nebo jiných osob, které zůstávají na území obsazeném císařskými. Navíc díky své orientaci v místních poměrech mohl nejvyššímu kancléři poskytovat cenné rady a návrhy na další postup. Tak například apeluje na Lobkovice, aby se zasadil o udržení Marradase a části jeho valonského regimentu v Budějovicích, což se mu v dané situaci jeví jako nejvýhodnější. Zároveň kancléře vyzývá k rychlému přesunu italských oddílů pod velením Karla Spinelliho, kteří plundrují České Budějovice a Český Krumlov, a protože nespádají pod jurisdikci Marradase, nemůže jim ten nijak v jejich počínání bránit.⁹⁴

Zdá se také, že Michna byl jako spolehlivý kontakt na nejvyšší vídeňské kruhy vnímán i svým okolím. Například ve svém listu z 30. března 1620 oznamuje do Vídně, že byl zpraven o tajné schůzce dona Balthasara Marradase s některými představiteli rytířského stavu, s malostranským a protivínským hejtmanem a Janem Čejkou z Olbramovic, kteří ho o výsledcích setkání budou informovat. Michna tak znovu vyzývá k udržení Marradase v Čechách, protože: „[...] *jestli Pan Don Balthasar odjede, všechny tyto praktiky minou a vím, že by se víceji nyní praktikami než mocí dovésti mohlo.*“⁹⁵

Na druhou stranu je nutno poznamenat, že Michna samozřejmě nebyl jediným zdrojem informací z bojišť a ležení a touto svojí činností pouze doplňoval celou bohatou mozaiku aktuálních zpráv, které do Vídně z mnoha stran proudily.

⁹² Tamtéž

⁹³ V dopise Ditrichštejnovi ze 4. ledna 1620 píše, že zamýšlí do tří dnů opustit Pasov a zamířit do Českých Budějovic Miroslav TOEGEL (ed.), Documenta, tomus II, s. 194

⁹⁴ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 3-4 (Budějovice 30. 3. 1620)

⁹⁵ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 3-4 (Budějovice 30. 3. 1620)

V Českých Budějovicích se Michna pravděpodobně zdržuje až do 30. září 1620, kdy se vydává na cestu do Písku, aby dostihl armády Maxmiliána Bavorského a hraběte Buquoye, které táhly stejným směrem z Prachatic.⁹⁶

Ve stejné době Zdeněk Popel z Lobkovic pověřuje Michnu obstarat co největší možné peněžní obnosy pro císařskou pokladnu. Michna se tak snaží získat alespoň část potřebného obnosu na zpacifikovaném území jižních Čech. Konkrétně máme doklady o Michnově jednání s opatem kláštera ve Vyšším Brodě.⁹⁷ Na Michnu se v podobné souvislosti obrací i Lobkovicova manželka Polyxena z Pernštejna. Její naděje, že by katolická vojska mohla z rukou rebelů získat její panství Vysoký Chlumec, se však obracejí vniveč a Michna jí proto musí s lítostí sdělovat do Vídně, že se armáda obrátila jiným směrem a on jí z Chlumeckého panství nemůže poslat požadované viktualie, protože tam stále hospodaří nepřítel.⁹⁸

Michna se tak na začátku října připojuje ke spojené armádě císaře pod velením generála Buquoye a katolické ligy Maxmiliána Bavorského a postupuje s ním vstříc osudné bitvě na Bílé hoře. Dá se předpokládat, že i nadále plní svou funkci císařského komisaře pro zásobování, kterou zastával už při svém pobytu v Pasově a následně v Českých Budějovicích.

Zda se Michna přímo zúčastnil osudné bitvy na Bílé hoře, lze jen těžko soudit. Bezprostředně po bitvě se však stává jedním z komisařů, kteří s poraženými Pražany jednají o bezpodmínečné kapitulaci. Tlumočí vyslancům pražských měst zamítavé stanovisko na jejich žádost o třídní příměří a nabádá poražené stavy k okamžité kapitulaci a uznání Ferdinanda za českého krále. Zároveň se v pozici císařského komisaře účastní i jednání o příměří: „*Ale potom po obědích trubou ke knížeti bavorskému od stavů v Praze na ten čas pozůstalých někteří vysláni byvše, o příměří a pokoj s komisaři císařskými, mezi nimiž Pavel Michna byl, bedlivě jednali, až i dne outerního, po ohlášení se jim v tom, k čemuž též Pavel Michna stavy nejvíce vedl, že Jeho Milost Císařskou za krále a pána svého a žádného jiného nemají a neuznávají, akordu dosáhli nebo hned kvartýrové po městě lidu císařského se dělali.*“⁹⁹

IX. Po Bílé hoře

Po potlačení povstání a obnovení císařské moci došlo k počátečnímu oslabení zemské vlády, která v prvních měsících po Bílé hoře existovala jen formálně. Generace zemských

⁹⁶ Tamtéž, fol. 11-12 (Budějovice 30.9. 1620)

⁹⁷ Tamtéž

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ K. TRIEFUNK, Pavel Skála ze Zhoře., díl III. , s. 383

úředníků, jež vyprovokovala odpor ostrou katolickou politikou u protestantských stavů, si zachovala úctu a uznání, ale byla postupně odsunována do pozadí před novými lidmi ochotnými spolupracovat s pověřeným komisařem Karlem z Lichtenštejna a podřídit se jeho autoritě. Lichtenštejn se totiž neohlížel na staré zásluhy, na stavovskou hierarchii před povstáním katolickou stranou respektovanou a dal možnost k uplatnění novým lidem, jako byli Heřman Černín z Chudenic, císařští důstojníci Huerta, Marradas, Albrecht z Valdštejna a v neposlední řadě i Pavel Michna.¹⁰⁰ Michnovi se tak dokonale podařilo využít zlomového momentu k takovému posílení vlastního politického a sociálního postavení, jaké by za normálních okolností nebylo vůbec možné.

Kořeny jeho strmého mocenského vzestupu, zahájeného bezprostředně po jeho návratu do poražené Prahy, je ale třeba hledat už v době jeho působení v dvorské kanceláři před „ohavnou rebelií.“ Zdá se, že se Michnovi podařilo dokonale využít výhod klientského systému, tedy vzájemně prospěšných vztahů patrona a klienta, modelu typického pro sledované období.¹⁰¹ Michna jakožto sekretář České kanceláře se před povstáním stává ochotným nástrojem císařské politiky a jejích tvůrců v Praze a ve Vídni. Pomáhá tak nejvyššímu kanceléři přetvořit centrální správní orgán království, českou kancelář, na mocenský nástroj k prosazování zájmů katolické strany. Michna se na svém postu více než osvědčuje, což dokazuje i silná averze protestantů vůči jeho osobě. Váhou Lobkovicovy autority a moci je mu na oplátku poskytnuto zázemí pro další prosazení sebe sama na politické scéně. Jako člen Lobkovicova klientského okruhu na sebe Michna postupně upozorňuje následníka trůnu Ferdinanda Štýrského.¹⁰²

Michnovi se během povstání a zejména po něm podařilo učinit sama sebe v očích vládnoucích kruhů nepostradatelným. Tato jeho nepostradatelnost vyplývala z jeho široké informovanosti. Byly to právě čerstvé informace, ke kterým se byl schopen dostat a předat je na patřičná místa, pro které byl, jak císaři, tak Lobkovicovi, těžko nahraditelným služebníkem. Jeho kontakty na moravské stavy a porady s Karlem starším ze Žerotína¹⁰³ mu zajišťovaly postavení a vliv u dvora už za povstání. Michna navíc disponoval dostatečnou dávkou odvahy i bezskrupulóznosti, aby se vrhal do riskantních podniků, před kterými ostatní váhali a právě to, mu zajistilo náskok před jinými. V kombinaci se svými předcházejícími zkušenostmi a pozicí,

¹⁰⁰ J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 201

¹⁰¹ Statě o klientském systému v českém prostředí raného novověku T. KNOZ, Pobělohorské konfiskace, Brno 2006, s. 533-535, 543-544; P. MAŤA, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004, s. 657-678

¹⁰² Prosazování Ferdinandovy kandidatury viz výše

¹⁰³ viz poznámka 13

kteřou si mezitím u dvora vydobyl, se tak Michna stává jedním z nejvlivnějších mužů pobělohorských Čech.

Fakt, že byl jako jeden z mála úředníků-nevojáků ochoten podstoupit nebezpečí vojenského života a absolvovat s armádou tažení do Čech, mu po bělohorské bitvě umožnilo jako jednomu z prvních, dostat se ke kompromitujícím materiálům stavovské kanceláře uprchlého Fridricha Falckého. Zvláště signifikantně na toto téma píše J. Petráň: *„Už před tím se tu ochomýtal potají a nyní veřejně sekretář české dvorské kanceláře z Vídně Pavel Michna z Vacínova, muž o mnohém informovaný: mohl být zasvěceným poradcem, ale stejně tak strůjcem nekonečných intrik [...] slídl zvláště teď v Praze, kde se dalo, vědom si toho, že nadešla neopakovatelná příležitost. Aniž ho kdokoliv pověřil, prohrabával hned v prvních hodinách s nesmírným elánem korespondenci v královské kanceláři uprchlé vlády, bedlivě naslouchal, co kdo říká, špítoval si s dobře informovanými kapucíny, udával kde koho z císařských lidí a mazaně hledal skulinky, kterou by se mohl Vídně vetřít jako člověk všestranně upotřebitelný.“*¹⁰⁴

Otázkou zůstává, zda se Michna opravdu probíral materiály kanceláře na vlastní pěst nebo jednal z pověření Lobkovice, Lichtenštejna, či někoho z vídeňského dvora.

V průběhu povstání musela ve Vídni postupně vykrystalizovat představa o exemplárním potrestání vzbuřenců a materiály stavů shromážděné v České kanceláři se pro tento účel jeví jako ideální důkazní materiál. Na základě široké kancelářské agendy by se případná vina, či určitá míra spolupráce s direktory nebo zimním králem dala každému snadno dokázat. Nebylo by proto nijak překvapující, kdyby vídeňský dvůr už dopředu nekalkuloval s lákovou možností získat co možná největší množství kompromitujících materiálů bezprostředně po dobytí Prahy, ve které všichni bezesporu doufali. Svědčil by o tom i fakt, že už 17. listopadu byla Lichtenštejnem jmenována zvláštní komise, která měla převzít nejvyšší královské a stavovské zemské orgány. Přijmeme-li tuto hypotézu za možnou, postava Pavla Michny se nám začne sama nabízet. Michna se spolu s armádou vrací do Prahy a účastní se jejího obsazení, je tedy jedním z prvních císařů oddaných mužů, který může mít do kanceláře a jejích archivů přístup. A kdo jiný by se pro tak delikátní práci hodil více než mnohaletý sekretář, který v oněch místech strávil většinu svého aktivního života, který je dokonale obeznámen se způsobem kancelářského provozu a dokáže se orientovat ve složitém systému spisové registratury. Že se Michna takovému vyhledávání materiálů pro exekuční komisi věnoval, je ovšem nejdříve doloženo až k březnu roku 1621. Tehdy oznamuje Lobkovicovi

¹⁰⁴ J. PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, s. 73

dopisem do Vídně, že se v kanceláři našly materiály svědčící o diplomatických kontaktech a jednání českých stavů s Osmanskou říší: „*V kanceláři těžké věci se našly, co jsou s Turkem praktikovali direktoři, bude na ně brzy vejpověd' koncipována a J. M. Cké odeslána.*“¹⁰⁵

Po návratu do Čech a vstupem do okruhu Karla z Lichtenštejna, který si kolem sebe, jako český místodržící, začíná vytvářet skupinu spolehlivých spolupracovníků, se Michna stává spojovacím článkem mezi císařem a Lobkovicem na jedné straně a Lichtenštejnem a vnitropolitickou situací v Čechách a v Praze na straně druhé. Tato Michnova role mimo jiné vyplývala i z jeho postavení v zemské správě. Michna nesetrvává v „Lobkovicově skupině“ jen z čistě prospěchářských pohnutek, ale i z toho důvodu, že po svém návratu do Čech na čas navazuje na své působení v České dvorské kanceláři¹⁰⁶ a Zdeněk z Lobkovic jako nejvyšší kancléř je tak stále jeho nadřízeným. To se odráží i v jejich vzájemné korespondenci, ve které Michna nadále Lobkovicu podrobně informuje o domácím dění a konzultuje s ním další postupy.¹⁰⁷

Zde se nabízí zamyšlení nad situací v zemských úřadech těsně po bělohorské porážce. Ještě na začátku roku 1621 byl Lichtenštejn obklopen úředníky s kompromitující minulostí. Uvědomoval si, že nějaký čas potrvá, než se je podaří v úplnosti nahradit novými katolickými lidmi, kteří budou natolik zkušení, aby mohli převzít celý systém, aniž by ohrozili jeho hladké fungování.¹⁰⁸ Lze proto předpokládat, že zkušený a loajální předbělohorský sekretář Michna automaticky nastupuje na své místo, které před časem musel nedobrovolně opustit. Ke své pozici v zemské správě, však Michna paralelně vystupuje v roli císařského komisaře a Lichtenštejnovy pravé ruky, jemuž se navíc stává jedním z poradců.¹⁰⁹ Získává proto, kromě věcí praktického rázu týkající se vnitropolitické situace, přístup i k diplomatickým záležitostem. Jednalo se zejména o jednání se saským kurfiřtem Janem Jiřím, která byla zprostředkována přes Prahu právě Lichtenštejnem.

Zdá se proto, že Michnova rychlá politická kariéra, jeho prospěch z pobělohorských konfiskací, zisky z činnosti mincovního konsorcia a další mocenské, majetkové a sociální mety, kterých dosáhl, by nebyly možné bez spojení těchto jeho dvou politických pozic a bez „ochrany“ tradičních mocenských autorit z řad české katolické aristokracie, jakými byli Zdeněk Popel z Lobkovic nebo Karel z Lichtenštejna. Díky tomu všemu se mu také ve dvacátých

¹⁰⁵ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 41 (Praha 17. 4. 1621)

¹⁰⁶ Výchozí je zde Michnova titulatura v korespondenci V. LÍVA, Prameny, III., s. 13, passim

¹⁰⁷ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 5 (Brno 5. 1. 1621), passim

¹⁰⁸ J. PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, s. 74

¹⁰⁹ J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMANN, Valdštejn, s. 60

letech daří zakotvit v řadách „politických klientů“ kolem císaře Ferdinanda II. Tito lidé byli postupně povyšováni do významných funkcí a mnoho nezáleželo na tom, šlo-li o tradiční katolíky nebo nedávné konvertity. Hlavní kritérium, které Ferdinand při jejich výběru zachovával, byla loajalita vůči panovníkovi a jeho politickému programu a skutečná nebo relativní užitečnost dané osoby v minulosti nebo pro budoucnost.¹¹⁰ To byly podmínky, které Pavel Michna z Vacínova přesně splňoval a díky své pozici se tak stává důležitým i pro panovníka.

X. Obnovování starých pořádků

Po svém návratu se v Praze Michna dlouho nezdržel. Stále zastával funkci komisaře pro zásobování, a proto následuje generála Buquoye, který na konci roku vytáhl zpacifikovat povstání na Moravu. Po obsazení Jihlavy a brněnského hradu Špilberk oznamuje do Vídně zřízení vojenských kvartýrů v Uherském Hradišti. Zároveň naléhavě volá po návratu kardinála Ditrichštejna do země spolu s moravským hejtmánem Ladislavem z Lobkovic, aby tak byly vbrzku obnoveny zemské úřady a učiněna přítrž všem zmatkům, kterých byla Morava plná, což ve výsledku poškozovalo zájmy samotného císaře. Michna považuje co nejrychlejší normalizaci situace za nezbytnou a řešení vidí v návratu ke starým pořádkům, podobně jako se v těch dnech dělo v Čechách. To by podle něj měli zajistit zvláštní komisaři, kteří, budou mít na starosti vše potřebné a postarají se o rychlé obnovení pozic katolické církve zejména ve dvou hlavních zemských městech: „*Musí se Brňanům i Olomoučanům poručiti, aby všeckny věci v předešlý způsob uvedli, z rady vyhnané osoby mezi sebe přijali, kostely navrátili, prout in Bohemia factum est; possent etiam ad restitutionem bonorum ecclesiasticorum commissarii ordinari.*“¹¹¹

Michna byl i pravděpodobně pověřen poohlédnout se na Moravě po možných zdrojích peněz, kterých se ve Vídni chronicky nedostávalo. V této věci shledal situaci uspokojivou a znovu proto apeluje na urychlený návrat Ditrichštejna zpět do země, aby se celé záležitosti mohl ujmout a dovést ji do zdárného konce.¹¹² Michnova návštěva Brna ovšem netrvala příliš dlouho a na začátku ledna 1621. se rychle vrací zpět do Prahy, kde se mezitím začaly dávat do pohybu přípravy na potrestání vzbouřenců.

¹¹⁰ T. KNOZ, Pobělohorské konfiskace, s. 533-535

¹¹¹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRÁ, sign. B/217, fol. 5 - 6 (Brno 5. 1. 1621)

¹¹² SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRÁ, sign. B/217, fol. 5 - 6 (Brno 5. 1. 1621)

První schválený seznam aktivních účastníků povstání odeslal císař z Vídně už 7. února 1621.. Dopis obsahoval i příkaz, aby všechny uvedené osoby byly neprodleně zatčeny nebo zajištěny. Nikdy se nevysvětlilo z jakého důvodu psaní dorazilo do Prahy se zpožděním oklikou přes Drážďany až 20. února. Lichtenštejn proto musel jednat rychle. K poradě o dalším postupu si povolal čtyři muže, kterým v daném okamžiku přičítal z osobností přítomných v Praze největší význam. Kromě generála ligistického vojska Tillyho, plukovníka Albrechta z Valdštejna a svého zástupce v předsednictví soudního tribunálu Adama mladšího z Valdštejna, přizval i generálního císařského komisaře Pavla Michnu. Na seznámech zaslaných císařem bylo uvedeno devadesát osob a zároveň byl u každé z nich uveden předpokládaný trest - buď „pouhé“ uvěznění nebo trest nejvyšší. Ze všech proskribovaných váhalo pětičlenné, narychlo svolané kolegium s vykonáním císařova rozkazu jen u čtyř z nich. Byli mezi nimi Jan Rudolf Trčka z Lípy a Kašpar ze Žerotína.¹¹³

Pouhé tři dny po velké vlně zatýkání, které následovalo bezprostředně po oné tajné schůzce, referuje Michna nejvyššímu kancléři do Brna o výsledcích celé akce: „*Osoby poznamenaný, který měly býti do vězení neb arrestu brány, jest velmi dobře se stalo a toliko ve 4 osobách bylo jakž takž rozmýšlení. Strany P. Humprechta Černína a Vladislava Zejdlice poručení jsou ex primo capite captinandorum, ad secundum arrestandorum.*“¹¹⁴ Zároveň s tím začaly probíhat i velké čistky v armádě mezi vojenskými komisaři a důstojníky: „[...] a nyní se z nich vybírají ti, kteří více hřešili a [...] vězením neb arrestem se opatřují.“¹¹⁵

Schůzkou u knížete Lichtenštejna ovšem Michnova role v potrestání rebelů neskončila. Vzhledem ke svému obnovenému působení v české kanceláři spolu s dalším navrátilcem Filipem Fabriciem úzce spolupracuje s mimořádným soudem, ustanoveným Ferdinandem II. pro potrestání vzbouřených stavů. Pravděpodobně se podílel na zajišťování důkazního materiálu pro soudní tribunál. Mohl tak využít nejrůznějších kompromitujících informací, které v kanceláři nabyly hned po bělohorské bitvě.¹¹⁶

Práce, kterou měl Michna na starosti v souvislosti se souzením povstalců, však nebyla jedinou povinností, jíž se musel v první polovině roku 1621 věnovat. A starostí nebylo málo. Nadále měl na starosti zásobování a ubytování císařské a ligistické armády, s čímž byla spojena celá řada těžkostí a nepříjemností. Vojenská soldateska usazená od bělohorského vítězství v Praze si rozhodně nepočínala nijak zdrženlivě, jejich chování mnohdy přerůstalo až

¹¹³ Tamtéž, fol. 28 (Praha 23. 2. 1621)

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, sign. B/217, fol. 35 (Praha 1.6. 1621)

v násilnosti na civilním obyvatelstvu.¹¹⁷ Dennodenně si u něj jako generálního komisaře a poradce prozatímního místodržícího Lichtenštejna podávaly dveře zástupy prosebníků ať už šlo o vrchnost žádající o zakročení proti rabujícím vojákům na svém panství, o zmírnění trestu nebo o přimluvu na vlivných místech, která by pomohla v nové době jejich společenskému vzestupu.¹¹⁸ Mimo to všechno se nepřestal věnovat nikdy nekončícímu obstarávání peněz pro císařskou vojenskou pokladnu. Už v březnu píše do Vídně kancléři: „*Zde smejšlím, že v brzkých dnech mimo předešlá veliká na několikráte sto tisíc se vztahující vydání ještě 400 zl. pro J. M. Ckou způsobeno bude.*“¹¹⁹ Další finance obstaral Michna o několik měsíců později z mincovního úřadu v Kutné Hoře, odkud odvezl do Vídně 50 000 zlatých.¹²⁰

Další Michnovou starostí, která tentokrát ale nevyplývala z jeho postavení ve správě země, nýbrž vyvěrala z Michnových těsných klientských vazeb na Zdeňka Popela z Lobkovic, byla starost o lobkovické statky v Čechách. Správu lobkovických držav až do návratu kancléřovy manželky Polyxeny do Prahy vykonávali vybraní lobkovičtí úředníci společně s hejtmanem chlumeckým, roudnickým a litomyšlským. Tito tři pak byli v úzkém kontaktu se členy lobkovické klientely a některými vysoce postavenými politiky (zejména se jednalo právě o Michnu a hraběte Sezimu z Vrtby),¹²¹ kteří jim pomáhali uvádět život na statcích do vyjetých kolejí: „*V Roudnici pomalu zase do řádu se šikují zhošlý lid, který tam ležel dnes má odtáhnouti. Okolo Chlumce ještě jest nebezpečno pro lid v Táboře zůstávající.*“¹²² Michna se nestaral pouze o obnovu a chod lobkovického hospodářství, ale pomáhal kancléři i s řešením právních přestupků poddaných, které spadaly do vrchnostenské kompetence: „*Ten který jest tak ničemně a posměšně o V. Msti mluvil jest soused ze Slaný a z Litoměřic. Byl ve vězení, jest na dostatečných rukojmích, až do V. Msti příjezdu.*“¹²³ nebo z panství Vysoký Chlumec: „*Komínka na Chlumci vězením opatřiti jsem poručil.*“¹²⁴ Michnovu intenzivní pomoc při správě lobkovických statků máme doloženu i díky deníku roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku.¹²⁵ Tomu se například Michna na kancléřovu žádost pomáhal zbavit znehodnocené, inflační mince. Albín měl v souvislosti s koupí panství Kost a Nedrahovice nashromáždit potřebné finance z důchodů z panství. Získal je ale v těžko směnitelné, inflační

¹¹⁷ Tamtéž, fol. 29 (Praha 12. 3. 1621)

¹¹⁸ Celou řadu proseb o přimluvu obsahuje Michnova korespondence s Lobkovicem SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217; dále pak množství stížností adresovaných Pavlu Michnovi zachycuje V. LÍVA, Prameny, III.

¹¹⁹ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217, fol. 30 (12. 3. 1621)

¹²⁰ V. LÍVA, Prameny, III., s. 174

¹²¹ MAREK (ed.), Svědectví, s. 75

¹²² Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217, fol. 21 (6. 3. 1621)

¹²³ Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B/217, fol. 19 (15. 6. 1621)

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ P. KOPIČKA, Deník roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625, Praha 2003

minci. Proto se Lobkovic obrátil na Michnu, který byl členem konsorcia, jež mince razilo, aby roudnickému hejtmanovi pomohl se znehodnocených peněz zbavit: „*Strany té zlé mince a záповědem hled', aby mohla sůl za ni koupěna bejti neb výměna beze škody. Ačkoliv jest zastavena u Jana de Witte, však mu pan Michna může to při něm sjednati, aby on k tomu dovolil, aby se tam mohla odeslat, kde se sůl kupuje v Bavořích na hranicích českých, a tak hned Jan de Witte dostává za sůl potom dobrou minci. Hled', abys to spravil, já také o tom píši panu Michnovi, ty solicituj.*“¹²⁶

XI. Mincovní konsorcium

Do roku 1622 se Michnovi úspěšně dařilo upevňovat a posilovat svoji mocenskou pozici, aniž by ovšem zvětšoval svůj nemovitý majetek zakupováním panství v Čechách a na Moravě. Měnící se situace v prvních letech druhého desetiletí 17. století a vyhlášení generálního pardonu, který se stal základem pro rozsáhlé konfiskace majetku rebelů, však přiměla Michnu tento nedostatek napravit. „Velký výprodej“ majetku povstálých stavů se tak pro Michnu stal lákavou příležitostí, jak se zařadit mezi české pozemkové magnáty a zvýšit tak vlastní společenskou prestiž.

Fenomén pobělohorských konfiskací šel ruku v ruce s finanční krizí, která monarchii v důsledku válečných výdajů zasáhla. Toho se rozhodla využít úzká skupina šlechticů napojená na vídeňský dvůr a správní aparát a využít situace ve vlastní prospěch.

Postupně se zvyšující nedostatek drahých kovů ve většině evropských mincoven zapříčinil nahrazování zlata a stříbra mědí. S nedostatkem drahých kovů se potýkali už povstálí stavové. Stejný problém potkal po Bílé hoře i Lichtenštejna. Přestože se v oběhu musely objevit spousty předmětů uloupených po porážce povstání, mizely z dohledu a Lichtenštejn se marně snažil zajistit drahý kov pro mincování na vyplacení žoldu vojsku a opatrování peněz pro dvorskou komoru ve Vídni. Od jara 1621 Lichtenštejn¹²⁷ přistoupil k razantnímu snižování stříbra v ražených mincích, a to několikrát do roka. Se snižováním obsahu stříbra rostla nominální hodnota mincí. Mělo to zásadní dopad na postižené konfiskacemi. Byl-li postižený šlechtic potrestán ztrátou části majetku, majetek mu byl

¹²⁶ P. KOPIČKA, Deník roudnického hejtmana, s. LXII

¹²⁷ Lichtenštejn si za společníka vybral pražského dvorského Žida Jakuba Bassewiho, který se později podílel i na činnosti mincovního konsorcia. Bassewimu byl svěřen nákup mincovního pagamentu v celých Čechách. Na jaře 1621 dodával Bassewi do pražské mincovny 2000 hřiven (500kg) stříbra z neberných mincí a klenotů a to za cenu vyšší než činila cena dodávaného stříbra do mincovny v Kutné Hoře, které bylo přímo z dolů. Bassewiho (a jeho partnerů z řad pražských Židů) konexe měli pravděpodobně co dočinění s velkou nabídkou naloupených stříbrných předmětů, jichž se jejich noví majitelé chtěli tiše zbavit. J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 241-245

zabaven celý a ta část, která mu po konfiskaci měla zůstat, byla zaplacená panovníkem. Císař ale samozřejmě neměl dostatek financí. Ke slovu tak přicházeli ti, kteří po Bílé hoře stáli na straně vítězů a nabízeli, že majetek koupí a podíly vyplatí. Problém spočíval v tom, že odhadní ceny konfiskovaných panství byly udávány v předbělohorských penězích, ale platilo se v penězích inflačních. Tento postup při nákupu konfiskátů se tak pro zainteresované stával mimořádně výhodným. Přestože obsah stříbra v ražených mincích stále klesal, příjem panovníkovi nedostačoval, byly proto hledány nové cesty, jak získat více oběživa.

Od roku 1621 proto panovnická komora intenzivně jednala o pronájem ražby mincí. O ten se začala zajímat skupina patnácti osob označovaná jako mincovní konsorcium. 18. ledna 1622 byla ve Vídni uzavřena smlouva mezi dvorskou komorou a pražským dvorským kupcem Hansem de Witte¹²⁸ a jeho společníky s účinností od 1. února. Za roční nájemné 6 miliónů zlatých získalo konsorcium monopolní právo ražby mince v Čechách na Moravě, Dolních Rakousích a v těchto zemích spolu ještě s Horní Falcí smělo výhradně vykupovat neražené stříbro nejružnějšího původu označované jako pagament. Navíc mělo konsorcium předkupní právo na všechno stříbro vytěžené v českých dolech. Ve smlouvě bylo i ustanovení o devaluaci mince, z jedné hřivny stříbra se měly nadále razit mince v hodnotě 79 zlatých, zatímco ještě na jaře 1621 se z hřivny razily mince v hodnotě 49 zlatých. Smlouva měla platnost jednoho roku a začínala platit od 1. února 1622. Ačkoliv v čele konsorcia stál oficiálně de Witte, skutečným patronem podniku se podle všech známek stal Karel z Lichtenštejna. Ten sám de Witteho objevil a asi ho i uvedl do dvorské komory. Zároveň asi nebylo náhodné, že smlouva byla uzavřena den poté, co Lichtenštejn dostal dekret na úřad místodržícího. Pod jeho ochranou se tak de Witte mohl stát hlavou největšího obchodního podniku v monarchii a za jeho přispění se také vytvořilo celé konsorcium. To tvořilo patnáct lidí, z nichž z anonymity vystupuje pouze pět osob: Lichtenštejn, de Witte, Jakub Bassewi, Albrecht z Valdštejna a všudypřítomný Pavel Michna z Vacínova. Ostatní jména zůstala utajena a jen dle jejich přiznaných podílů na zisku se dá soudit, že šlo o velmi významné osoby. Konsorcium tvořily dvě skupiny, první obstarávala veškerou práci, starala se o ražbu mince a obstarávání

¹²⁸ Přistěhoval se do Prahy z Nizozemí někdy v prvních letech 17. století. Uplatnil se jako schopný kupecký faktor a stal se společníkem nizozemského kupce Mikuláše Schnoukaerta. Roku 1612 získal titul a výsady dvorského kupce a někdy po roce 1616 se na Malé Straně osamostatnil jako obchodník s kramářským zbožím, což znamenalo obchodování se vším luxusním zbožím od koření po drahé textilie. De Witte bohatl z obchodu se šlechtou v Praze a 1616 získal od Matyáše erb. V této době se však už patrně pouštěl i do ilegálních obchodů s vývozem českého mince jak prozradila roku 1615 aféra Petra Desplancka (Desplanck byl agentem mincovny v Hanau a v Praze v letech 1613 až 1615 skupoval ve velkém nejružnější mince, které vyvážel za hranice. Když byl zatčen a hrozil mu trest smrti de Witte se Schnoukaertem jako záruku za něj složili 50 000 tolarů, což o jejich dobrém svědomí nenavědčovalo) Proces proti Desplanckovi byl uzavřen roku 1617 ale de Witte si patrně konexe s mincovním pagamentem zachoval a proto se v roce 1621 stal vhodnou osobou pro vedení mincovního konsorcia. J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 241-245

potřebného kovu a tvořil ji jen de Witte a Bassewi. Oba sice spolupracovali s mnoha pomocníky a obchodními partnery, ale v samotném konsorciu zůstávali jedinými profesionálními obchodníky a zajišťovali jeho prosperitu. Druhá skupina třináctičlenná byla tvořena tichými společníky. Neposkytovali společnosti k provozu žádný podstatný kapitál, ale pobírali enormní zisky. Ve skutečnosti se starali, aby do činnosti společnosti nikdo rušivě nezasahoval, a to i v případě, že by její činnost překračovala původní konkrétně zformulovanou smlouvu a octla se tak v nelegální sféře, což se také v podstatě stalo. Základní podíl do konsorcia složili všichni v podobě malého množství stříbra. Nezáleželo na výši podílů jednotlivých členů, jelikož rozhodování v závažných otázkách záviselo na postavení toho určitého společníka. Nejvýznamnějším členem zůstal Lichtenštejn, jemuž byl vyplacen i nejvyšší podíl (za jednu vloženou hřivnu dostal 569 zl. Nejvyšší cena, již při nákupu stříbra společnost za hřivnu zaplatila, bylo 85 zl.). Anonymním společníkům konsorcium vyplatilo v průměru 440 zl. za hřivnu, Pavel Michna z Vacínova získal 248 zl. a Albrecht z Valdštejna ze všech nejméně 123 zl.

Když se kvůli růstu cen stříbra začaly snižovat zisky společnosti, k čemuž došlo velmi brzy, přistoupilo konsorcium k dalšímu svévolnému snižování hodnoty mince. Nešlo sice o přímý podvod, ale o zjevné porušování původní smlouvy. Konsorcium tu však těžilo z ne zcela jednoznačné formulace smlouvy s dvorskou komorou. Ta po celou dobu trvání konsorcia mlčela, nejprve proto, že zájmy císaře nebyly zpočátku tímto svévolným zásahem přímo poškozeny a posléze byla komora umlčena tichými anonymními členy společnosti. Vykořisťování mincovního monopolu se silně podepsalo na ekonomiku země. Vina nespočívala ani tak na de Wittovi a Bassewim, ale zejména na tichých společnících Lichtenštejnovi, Valdštejnovi a Michnovi. Bez jejich přímé podpory by první dva nemohli a nedovedli na vlastní pěst dovést znehodnocení mince do krajnosti.

Přímý zisk z mincovního obchodu, ale asi nebyl jediným a hlavním důvodem tichým společníkům pro účast na něm. Druhým důvodem byly zřejmě od samého počátku vyhlídky na obchody se zkonfiskovanými majetky, to naznačuje i časová shoda obou procesů. Lidé jako Lichtenštejn a Pavel Michna byli zároveň i vlivné osobnosti, podílející se na rozhodování o dalším potrestání rebelů a rozsahu konfiskačního procesu. O vnitřní vzájemné provázanosti činnosti konsorcia a konfiskací svědčí i to, že ražba znehodnocené mince byla zastavena až v době, kdy se konfiskační proces chýlil ke konci. Konkrétně v případě Pavla Michny se první

vlna největších nákupů pozemků odehrála právě mezi léty 1622 a 1623, tedy v době fungování mincovního konsorcia.¹²⁹

Nutno dodat, že celá tato mincovní akce skončila bankrotem. Patentem ze 14. prosince 1623 (v Čechách ale zveřejněným až 28.12.) nařídil císař snížení nominální hodnoty jednotlivých mincí o 86,87% až 91, 89%, toto opatření označované španělským názvem kalada, tak zruinovalo všechny majitele vyšších finančních hotovostí a dlužníky.¹³⁰

Pravda o obracech a ziscích konsorcia vyšla najevo až v roce 1637, kdy se císařská komise začala zabývat, podezřelými aktivitami tehdy už zemřelého Karla z Lichtenštejna a začala zjišťovat škody, které kvůli činnosti konsorcia císařská pokladna utrpěla. Konsorcium pracující necelé dva roky a razící mince v Praze, Brně, Vídni, Kutné hoře, Jáchymově a Nise a několika dalších mincovnách, dalo do oběhu více než 42 miliónů zlatých, přičemž konečný zisk se musel pohybovat v řádech miliónů. Obdobné vyšetřování pro škodu na královském fisku kvůli nezaplacení za nákup zkonfiskovaných statků, pak bylo vedeno i proti Pavlu Michnovi, ovšem až po skončení třicetileté války, dlouho po Michnově smrti. Proces byl zastaven až císařským reskriptem ze dne 2. dubna 1662, kdy Michnův dědic Václav Michna z Vacínova musel dluhy u císařské komory narovnat.¹³¹

XII. Konfiskace

Pokud je jméno Pavla Michny spojováno s nějakým fenoménem první třetiny 17. století, tak jsou to právě pobělohorské konfiskace. Michnovi se podařilo dokonale využít souhry celé řady příznivých faktorů a z konfiskační vlny profitoval jako málokdo jiný. Spojíme-li dohromady činnost mincovního konsorcia a s tím spojenou inflaci měny s pozicí, kterou si Michna vybudoval u dvora a jeho dokonalou orientaci v domácích poměrech, vyjde nám ideální souhrn předpokladů, které mu umožnily podpořit svůj politický vliv získáním rozsáhlé majetkové držby.¹³²

V celkovém rozsahu získal Michna statky v hodnotě 461 973 zl. Toto sumu ovšem v plné výši nikdy neuhradil. Díky své bezpodmínečné loajalitě Ferdinandovi II. a službám, které prokázal habsburskému domu v době povstání, mu z ní bylo zvláštní císařskou milostí

¹²⁹ T. BÍLEK, Dějiny, I., II., passim; K. NĚMCOVÁ, Pobělohorský zbohatlík, s. 31-35

¹³⁰ P. VOREL, Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích. 1300-2000, Praha 2000, s. 197-208; J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 241-245; E. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Dlouhá mince, s. 29-35; O. OLIVA, Finanční politika, passim; A. KOSTLÁN, Finanční zhroucení, s. 265-316,

¹³¹ T. BÍLEK, Dějiny, díl I., s. CXXI

¹³² Podrobný soupis Michnových držav od roku 1620 až do jeho smrti K. NĚMCOVÁ, Pobělohorský zbohatlík, s. 31-39

sraženo 35.000 zl. Další srážku z celkového dluhu vykázal jako náhradu za stříbrné nádoby, který do císařské pokladnice přispěl na válečná vydání, ta činila 30 000 zl., dalších 36 000 zl. mu bylo odpuštěno za dodávání proviantu v hodnotě, které zaplatil z vlastní kapsy a konečně 13 900 zl. za svršky, které mu byly odňaty na statcích, které po porážce povstání zakoupil a 21 500 zl. na poplacení dluhů, které na tomto majetku vázly. Sečteno a podtrženo, celá transakce jej přišla jen na 325 573 zl. s tím, že není doloženo, zda zaplatil dluhy váznoucí na nakoupených panstvích a jestli zaplatil do dvorské komory za panství Břežany. A aby toho nebylo málo, dělal si Michna ještě nárok na 500 000 zl., které císaři půjčil na získání proviantu. Částka měla být komorou získána z prodeje konfiskátů, ovšem ve výsledku bylo Michnovi vráceno nikoliv 500 000 zl., ale 901 966 zl.¹³³ Při výsledném součtu tedy Michna nemusel za nakoupené statky nemusel sáhnout hluboko do vlastní kapsy. Podvod takovýchto rozměrů se ovšem nedalo dlouho utajit. Naštěstí pro Pavla Michnu vše vyšlo najevo až dlouho po jeho smrti, a tak škodu královskému fisku musel roku 1662 uhradit jeho syn a dědic Václav Michna.¹³⁴

Na Michnových nákupech zůstává dodnes mnoho věcí nejasných. Není to jen elegance s jakou mu prošlo poškození dvorské komory, ale i podivné přesuny majetku mezi ním a Albrechtem z Valdštejna. Šlo o panství Pnětluky, Konopiště, Bynice, Osečany, Nedvězí, Týnec nad Sázavou, které Michna koupil od Valdštejna na začátku roku 1623. Valdštejn je získal v prosinci předcházejícího roku za sumu 204 781 zl., ale už v únoru je postoupil, podle všech známek za nezměněnou cenu Michnovi.¹³⁵ První z mnoha otázek je, proč Michna statky nakupoval takto zprostředkovaně. Nikdo mu přece nemohl bránit v tom, aby se o ně ucházel přímo. A z opačné strany, proč Valdštejn realizoval tak velký obchod, na kterém vůbec nic nevydělal? Obchodní transakci obdobného rozsahu uskutečnil Valdštejn už pouze s císařským tajným radou a radou dvorské komory Vincencem Muschingerem z Gumpendorfu.¹³⁶ Ani on ale Valdštejnovi nezaplatil o nic víc, než za co Valdštejn před tím panství koupil. Jedno z mnoha vysvětlení může nabízet poloha takto Valdštejnem prodávaných panství. Jak v případě Michny tak i v případě Muschingera se nacházely zcela mimo oblasti, ve kterých se systematicky zakupoval Valdštejn a o které jevil eminentní zájem.

To ovšem není konec všem zmatkům kolem obchodů Michny a Valdštejna. Ačkoliv byly výše jmenované statky Michnovi postoupeny za 204 781 zl., jeho kupní smlouva zněla na

¹³³ T. BÍLEK, Dějiny, I., s. CXXVIII

¹³⁴ A. GINDELY, Geschichte, s. 362-363

¹³⁵ J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 267

¹³⁶ Tamtéž, s. 268

250 288 zl.¹³⁷ A k dovršení všeho, v deskách zemských nacházíme za koupi zmíněných statků částku 215 288 zl. a 20 kr.¹³⁸ Tyto konkrétní nesrovnalosti vysvětluje J. Janáček tak, že v případě Pavla Michny došlo k dodatečnému zvýšení prodejní ceny dvorskou komorou, která odmítla, podobně jako u některých jiných Valdštejnových nákupů, uznat nízkou prodejní sumu.¹³⁹

Stále ovšem zůstává nezodpovězená otázka, co vedlo Michnu a Valdštejna k obchodu, který na první pohled neskýtal žádné výhody ani pro jednu ze zúčastněných stran. Byl to opět J. Janáček, který se pokusil svojí hypotézou vrhnout na celou věc světlo. Podle ní by byl Michna do obchodů s konfiskáty zapletený v mnohem větší šíři, než by se podle výše uvedeného dalo soudit.¹⁴⁰ Michna měl být jedním z hlavních protagonistů Valdštejnova plánu na rychlé získání velkého množství zabaveného majetku.

V prosinci 1622 se Valdštejn obrací na Lichtenštejna s nabídkou, že se svými společníky skoupí zabavené statky v hodnotě tři a půl miliónu zlatých. Celá transakce s největší pravděpodobností předpokládala rychlé vržení takto nakoupených statků zpět na trh za ceny, které by si určovali oni sami a patrně i za lepší minci. Lichtenštejn Valdštejnovu nabídku sice ve Vídni předložil, ale k jejímu projednání nedošlo, protože byla mezitím mezi Lichtenštejnem a Valdštejnem uzavřena dohoda jiná. Nemluvílo se zde už o společnících, ale obsah byl velmi podobný a Valdštejn chtěl nakoupit statky v hodnotě dvou miliónu zlatých. Bezprostředně po uzavření smlouvy investoval Valdštejn vysoké sumy do nákupu konfiskátů, až se rychle přiblížil stanoveným dvou miliónům a nutno zdůraznit, že jeho aktivita vrcholí právě mezi prosincem 1622 a lednem 1623. Otázka tedy je, zda by Valdštejn schopen shromáždit takto vysoké sumy sám a bez cizí pomoci v relativně krátkém čase. Přestože o jeho případných, tichých společnících nejsou žádné zmínky, je možné, že jedním z nich byl i Pavel Michna. Přípravovala-li se opravdu obchodní společnost pod Valdštejnovým vedením, počítalo se nepochybně s kapitálově silnými jednotlivci z Čech i vídeňského dvora.¹⁴¹ Je-li nastíněná hypotéza pravdivá, snažil se Valdštejn prodejem zmiňovaných panství získat hotové peníze a krom toho, vydělat na spekulaci s inflační mincí, prodejem statků a očekávaným státním bankrotem, ostatně oba pánové měli s mincovním konsorciem mnoho co dočinění. Kromě Michny a Muschingera se ale zjevně na Valdštejnových nákupech v prosinci 1622 a lednu 1623 nikdo další nepodílel. Je ovšem zajímavá shoda, že tou dobou jak Muschinger tak

¹³⁷ A. SEDLÁČEK, Hrad, XV., s.35

¹³⁸ NA, DVZ, sign. 263 N10

¹³⁹ J. JANÁČEK, Valdštejn, s. 268

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 267-268

¹⁴¹ Tamtéž

Michna působili ve vzájemně spojených úřadech. Muschniger ve dvorské komoře a Michna v komoře české, kam pronikl někdy v roce 1622. Valdštejn tak mohl s Michnou jako společníkem počítat už při prvním návrhu Lichtenštejnovi na skupování panství ve velkém a ačkoliv se následně obchodní společnost nerealizovala oba muži už spolupráci nepřerušili.

Toto ovšem nebyla jediná Michnova role v záležitosti pobělohorských konfiskací. Díky své znalosti současných poměrů v zemi byl císařem vyzván, aby během zastavování a rozprodávání konfiskovaného majetku byl nápomocen Karlovi z Lichtenštejna.¹⁴² Michna se tak jako jeho blízký spolupracovník celého procesu zúčastnil, nejen jako pasivní kupující, ale i aktivně, jako jeden z úředníků, který má na starosti vyřizování části agendy, která s konfiskacemi souvisela. Zapojil se do vyšetřování dluhů a pohledávek, které vážly na konfiskovaných statcích.

Průvody na statky, jejichž majitelé byli odsouzení exekuční komisi byly vedeny v Pražských městech před císařskými rychtáři a zvláštními městskými komisaři liquidationis, kteří byli speciálně k tomu účelu ustanoveni. Tito komisaři předkládali svá vyhotovená zdání k revidování právě Michnovi: „[...] *který jménem knížete z Lichtenštejna recessy na dluhy osob městských jakož i osob panských a rytířských criminalite odsouzených vyřizoval až do konce srpna 1622,*“¹⁴³ tedy do doby než byla personálně obsazena česká komora, která vyřizování převzala a kam přešel i Pavel Michna.

Ani v této době ale Michna nezapomínal na nejvyššího kancléře Lobkovice. Právě totiž nastala vhodná chvíle, kdy mohl sekretář České kanceláře prokázat Zdeňkovi a jeho choti Polyxeně největší službu právě v souvislosti s konfiskacemi. Nikdo jiný nebyl tou dobou zpraven o situaci v Čechách lépe než právě Michna. Lobkovice tak mohl detailně informovat nejen o rentabilitě jednotlivých nákupů, ale mohl se také postarat o to, aby nejvyšší kancléř získal přednostně statky, o které projevil zájem a to ještě značně pod cenou.¹⁴⁴ Díky Michnově přispění se tak podařilo lobkovickému páru ještě za jejich pobytu ve Vídni získat do zástavy celou řadu významných panství. Patřily mezi ně například Nedrahovice, Obříství, Bosyně a Byšice. Když se po vydání generálního pardonu rozběhlo druhé kolo konfiskací, byl to opět Michna, na kterého oba manželé spoléhali. Považoval ovšem za důležité, aby alespoň jeden z lobkovického páru byl přítomen přímo v Čechách. Ať už proto, že správa panství si žádala přítomnost vrchnosti nebo i z toho důvodu, aby mohli lépe využít příležitosti, které jim z konfiskací kynuly: „[...] *že pak netoliko jste obecné dobré ale i pro svý partikulární interese*

¹⁴² T. BÍLEK, Dějiny I., s. CVIII

¹⁴³ Tamtéž, s. LXXXVIII

¹⁴⁴ P. MAREK, Svědectví, s. 76

ve Vaší Milosti brzký příjezd s radostí očekávám, a ty naděje jsou že mě radou a pomocí opustiti neráčíte.“¹⁴⁵

Před Vánocemi 1622 tak Polyxena přijíždí do Prahy právě včas, aby se mohla za pomoci Pavla Michny vrhnout do víru konfiskací. Lobkovický manželský pár se o některé vytipované statky začal zajímat už na začátku roku 1621 a Michna díky své orientaci v domácí situaci jim tak mohl být více než užitečným pomocníkem. Už v dubnu Michna oznamuje Lobkovicovi: „Ty statky, o které psáti ráčíte, nejsou žádnému zastaveny ani prodány nebudou, musí se vyčkati, až ty osoby budou odsouzeny.[...] buď že je [statky] ráčíte chtíti dokonce koupiti nebo summu J.M.Cké půjčenou na nich sobě ujistiti dáti.“¹⁴⁶ Michna zároveň dohlížel, aby hejtmané z jednotlivých lobkovických panství odváděli peníze určené na zaplacení jednotlivých nákupů a také tlačil na příslušná místa, aby se všechny zamýšlené nákupy podařilo co nejdříve vyřídit v kancelářův prospěch: „Posílám také V. Msti přípis dekretu strany směny Nelahozevsi učiněného. Nepominu solícitovati, aby ta komissi co nejdřívěji se vyřídila. Pavel Chlumecký zde byl, tři tisíce složil na Nedrahonice díl na obilí, díl na penězích. [...] ostatek ráčíte doplatiti nebo dílem dluhu, který za J. M. Ckou míti ráčíte.“¹⁴⁷ Záležitosti, které měl Michna na starosti, postupem času neustále narůstaly a není proto divu, že na ně asi sám pomalu přestával stačit. Začíná proto tlačit na Lobkovice, aby si našel stálého úředníka, která by v Praze převzal správu jeho záležitostí: „Žádného zde míti neráčíte, který by věci V. Msti řídil, ješto toho větší potřeba jest než na panstvích. Mé zdání vždycky bylo a jest, abyste zde někoho správného ustavičně míti ráčil, který by sem i tam co potřeba [...] vyřídil. Bude míti dosti co činiti a já mu rád ve všem nápomocen budu.“¹⁴⁸

XIII. Závěr

Předkládaná práce se s osudy Pavla Michny z Vacínova loučí k roku 1622. Toto datum lze totiž chápat jako určitý, byť uměle stanovený, předěl v Michnově životě. Během pouhých třinácti let se mu podařilo vypracovat se ze syna koželuha na jednoho z nejvlivnějších mužů celého království. Svým působením v české kanceláři v součinnosti s nejvyšším kancléřem Lobkovicem se systematicky podílel na posilování pozic katolíků v království na úkor protestantské většiny. Michna se tak stává součástí širších snah o rekatolizaci země

¹⁴⁵ SAO Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRÁ, sign. B/217, fol. 17-18 (Praha 1. 6. 1621)

¹⁴⁶ Tamtéž, fol. 16 (Praha 24. 4. 1621)

¹⁴⁷ Tamtéž, fol. 36 (Praha 18. 9. 1621)

¹⁴⁸ Tamtéž, fol. 45 (13. 3. 1622)

koordinovaných jak z Vídně tak z Prahy. Jeho agresivní, otevřená politika mu na jedné straně zajistila přízeň panovnického dvora, na straně druhé z něj v očích protestantů udělala jednoho z čelních strůjců náboženského útlaku. Odtud také pramení silně negativní vykreslení Pavla Michny v české historické literatuře vycházející převážně z jednostranného pohledu protestantského tábora. Ponecháme-li stranou charakterové hodnocení jeho osoby, vyvstane nám obraz muže, který dokonale dokázal využít nabízené příležitosti, loajálně a pevně stál na straně katolického panovníka, ochoten naplňovat jeho politický program. Protože nepocházel z řad tradiční české šlechty a ke svému postavení si jako „homo novus“ dopomohl převážně vlastními silami a činorodostí, omezování politické moci šlechty v pobělohorském období se pro něj nestalo tolik palčivým problémem, jako tomu bylo u mnohých příslušníků staré šlechty. To mu dovoľovalo pružněji reagovat na měnící se politickou atmosféru a zajistit si větší přízeň dvora, který takovéto lidi po porážce povstání potřeboval. Rok 1622 pak lze chápat jako určitý mezník, kdy Michna definitivně upevnil svoji pozici a to jak mocenskou, tak i společenskou (1622 byl přijat do stavu českých pánů). Od toho to data se jeho pozornost začíná ubírat novým směrem. Plnohodnotným členem vysoké šlechty se mohl stát pouze jako pozemkový vlastník, který dostatečně dbá na vlastní reprezentaci. Michna tedy opět využívá příhodné situace a finanční majetek, který se mu podařilo nashromáždit, vkládá do získávání půdy a do okázalé reprezentace vlastní osoby, o čemž svědčí i torzo jeho nikdy nedokončeného paláce v Praze na Malé Straně. Někdy v roce 1622 tak Pavla Michnu-poníženého služebníka vystřídal Pavel Michna-milostivý pán.

XIV. Prameny a literatura

Prameny nevydané:

Národní archiv, fond Česká dvorská kancelář, sign. IVD1

Národní archiv, fond Stará Manipulace, Michnové z Vacínova, sign. M13/1-19

Národní archiv, Desky zemské větší, sign. 27, 141-144, 193, 292-298, 393

Národní archiv, Saalbuchy, sign. 44/617-20, 32a/168-171

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Lovosice, fond A. Janda 1866-1932. Pozůstalost

Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Žitenice, Lobkovicové Roudničtí-Rodinný archiv, sign. B/212

Edice pramenů:

M. DVOŘÁK, Dva deníky Dra Matiaše Borbonia z Borbenheimu, Historický archiv č. 9., Praha 1896

V. BRANDL(ed.), Karel st. ze Žerotína. Listové psaní jazykem českým I-II, Praha 1873

F. HRUBÝ, Moravské korespondence a akta z let 1620-1636 I. II, Brno 1934-1937

J. JIREČEK (ed.), Paměti Viléma hraběte Slavaty, nejvyššího kancléře království českého I-II, Praha 1866-1868

F. KAMENÍČEK, Zemské sněmy a sjezdy moravské, 1-3, Brno 1900-1905

M. KOLDINSKÁ, P. MAŤA(ed.), Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1603-1633, Praha 1997

P. KOPIČKA, Deník roudnického hejtmana Blažeje Albína z Weisenberku z let 1611 a 1625, Praha 2003

V. LÍVA, Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze, III-IV, Praha 1951-1955

P. MAREK (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005

Jiří MIKULEC (ed.), Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti, Praha 1996

A. PODLAHA, Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627-1629, Praha 1908

N. REJCHRTOVÁ (ed.), Karel starší ze Žerotína. Z korespondence, Praha 1982

A. REZEK (ed.), Zápisky Viléma Slavaty z let 1601-1603, Praha 1887

- V. SCHULZ, Korespondence jesuitů provincie české z let 1548-1770, Praha 1900
- C. A. STRAKA, Albrecht z Valdštejna a jeho doba. Na základě korespondence opata strahovského kláštera Kašpara z Questenberka, Praha 1911
- V. ŠUBRT, Apologie druhá stavův království českého, Praha 1862
- M. TOEGEL(ed), Documenta bohemia bellum tricennale illustrantia I-V, Praha 1972-1977
- K. TRIEFUNK, Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká od r. 1602 do r. 1623, I-V, Praha 1865-1870

Literatura:

- J. BAČKOVSKÝ, Bývala šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích, díl 1., Praha 1948
- T. BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I.II, Praha 1882-1883
- T. BÍLEK, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892
- J. BOROVIČKA, Počátky kancléřování Zdeňka z Lobkovic, Diplomatický rozbor roudnických rukopisů, in Sborník prací věnovaných prof. Dr. G. Fridrichovi k 60. narozeninám, Praha 1931, s. 435-455
- J. ČECHURA, Zimní král, aneb české dobrodružství Fridricha Falckého, Praha 2004
- P. ČORNEJ, Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy, in Proměny feudální třídy v Čechách, Praha 1976
- E. DENIS, Čechy po Bílé hoře, I., II., Praha 1911
- E. DENIS, Konec samostatnosti české, II., Praha 1909
- F. DVORSKÝ, Albrecht z Valdštejna až na konec roku 1621, Praha 1892, in Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, třída I., ročník 1., Praha 1982, s. 368-584
- A. ERNSTBERGER, Hans Witte. Finanzmann Wallensteins, Wiesbaden 1954
- O. FELCMAN, Majetkové poměry feudální třídy v druhé polovině 17. století, in Proměny feudální třídy v Čechách, Praha 1976, s. 195-228
- J. FORBELSKÝ, Španěle, Říše a Čechy, Praha 2006
- G. GELLNER, Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků, Praha 1938
- A. GINDELY, Dějiny českého povstání léta 1618 I-III, Praha 1870-1878
- A. GINDELY, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, Leipzig 1894
- J. HALADA, Lexikon české šlechty, díl 1., Praha 1992

- F. HRUBÝ, Ladislav Velen ze Žerotína, Praha 1930
- B. CHUDOBA, Španělé na Bílé hoře, Praha 1945
- J. JANÁČEK, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978
- A. JANDA, Dějiny města Budyně nad Ohří, Roudnice 1930
- A. JANDA, Výňatek z dějin města Budyně nad Ohří, Budyně nad Ohří 1930
- J. JIREČEK, H. JIREČEK, Rozpravy z oboru Historie, filosofie a literatury, roč. 1, Vídeň 1860
- J. JIREČEK, Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku, Praha 1876
- J. KILIÁN, Filip Fabricius z Rosenfeldu a Hohnefallu. Život, rod a dílo defenestrovaného sekretáře, České Budějovice 2005
- J. KILIÁN, Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci, Praha 2007
- T. KNOZ, Državy Karla staršího ze Žerotína po Bílé hoře, Brno 2001
- T. KNOZ, Pobělohorské konfiskace, Brno 2006
- J. KOLLMANN, K. BERÁNEK, Česká dvorská kancelář (1293) 1523-1749, Praha 1966
- A. KOSTLÁN, Finanční zhroucení ve střední Evropě na počátku třicetileté války, Folia Historica Bohemica 8, Praha 1985, strana 265-316
- A. KRÁL von DOBRA VODA, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schleisien, Praha 1904
- P. MAŤA, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004
- J. MIKULEC, Pobělohorská rekatolizace v českých zemích, Praha 1992
- J. MIKULEC, Rekatolizace šlechty v Čechách, Praha 2005
- K. NĚMCOVÁ, Pobělohorský zbohatlík Pavel Michna z Vacínova. Příspěvek k problematice české šlechty v době pobělohorské, bakalářská práce PF UJEP, Ústí nad Labem 1999
- E. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ. Dlouhá mince v Čechách v letech 1621-1623, Numismatické listy I, 1945-1946
- J. OBRŠLÍK. J. ŘEZNÍČEK, V. VOLDÁN, Rodinný archiv Ditrichštejnů, Brno 1979
- O. OLIVA, Finanční politika v Čechách po Bílé hoře do kalády r. 1623, Praha 1925
- H. OPOČENSKÝ, Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře, Praha 1921
- H. OPOČENSKÝ, Zajetí a vyšetřování Františka Tengenagla roku 1611, Praha 1910
- Ottův slovník naučný, XVII., Praha 1999, s. 286, heslo Michnové z Vacínova
- F. PALACKÝ, Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských, in J. CHARVÁT (ed.), Dílo Františka Palackého I., Praha 1941, s. 321-417
- J. PEKAŘ, Valdštejn 1630-1634 (Dějiny valdštejnského spiknutí) I-II, Praha 1933-1934
- J. PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, Praha 2004
- J. POLIŠENSKÝ, J. KOLLMAN, Valdštejn. Ani císař ani král, Praha 1995
- E. PROCHÁZKOVÁ, M. CHROMÝ, Benešov, Benešov 1998

- A. REZEK, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1648), Praha 1980
- F. ROUBÍK, Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749, Sborník archivních prací 17, 1967
- F. RUTH, Kronika královské Prahy a obcí sousedních I-III, Praha 1995-1996
- A. SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV, Praha 1882-1927
- J. SIEBMACHERS, Grosses und allgemeines Wappenbuch, Norimberk 1854-1961, Band IV/9-10, Michna von Waitzenhofen
- K. STLOUKAL, Česká dvorská kancelář 1599-1608, Praha 1931
- M.ŠRONĚK, J. HAUSENBLASOVÁ, Gloria et miseria 1618-1648. Praha v době třicetileté války, Praha 1986
- J.VANČURA, Dějiny někdejšího královského města Klatov I-V, Klatovy 1927-1934
- M. VOLF, Dvorská komora a české finance před Bílou horou a po ní (1610-1640), Sborník archivních prací 30, Praha 1980
- P. VOREL, Od pražského groše ke koruně české 1300-2000. Průvodce dějinami peněz v českých zemích, Praha 2000

XV. Resumé (česká verze)

Existuje jen málo prací týkajících se českého raného novověku, kde by nefigurovalo jméno Pavla Michny z Vacínova. Muže, kterému se podařilo překonat omezení daná jeho měšťanským původem a učinit ze sebe nepostradatelného rádce nejvyšších politických představitelů Království českého i samotného císaře Ferdinanda II a na konci svého života dosáhnout povýšení do stavů říšských hrabat.

Michna, syn řezníka z Budyně nad Ohří, se díky protekci nejvyššího kancléře království Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic stal na počátku 17. století sekretářem české dvorské kanceláře a posílil tak řady katolických radikálů, kteří nejvyšší správní úřad království začali postupně využívat k prosazení vlastního vlivu na úkor protestantské většiny.

Přestože Michna podepsal Majestát císaře Rudolfa II., který zaručoval všem obyvatelům království svobodu náboženského vyznání, sám se protestanty po celou dobu svého působení v české dvorské kanceláři snažil v těchto jejich právech všemožně omezovat.

Svoji pozornost zaměřoval především na královská města. Často velmi nevybíravými metodami se je ve spolupráci se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic snažil přimět k tomu, aby se svých náboženských svobod zřekla. To by pro města znamenalo vystavit se silícímu tlaku tzv. španělské strany politické frakce seskupené kolem španělského vyslance, která se pokoušela zvrátit politickou situaci v království v prospěch katolické menšiny. Takovýmto počínáním proti sobě velmi záhy vyvolal v řadách protestantských stavů vlnu nevole a odporu.

Nenávist protestantů vůči Michnově osobě vyvrcholila 23. května 1618, kdy se měl stát jednou z obětí třetí pražské defenestrace. Včas se ale o plánech spiklenců dozvěděl a zachránil se útekem do Vídně k císařskému dvoru. Odtud se jako oddaný stoupenec císaře Ferdinanda II. podílel na přípravách vojenské odvety proti stavovským rebelům. V polovině roku 1620 se jako jeden z prvních katolických šlechticů vrací s vojsky generála Bouquoye zpět do Čech a účastní se osudné bitvy na Bílé hoře, která znamenala definitivní porážku stavovského povstání. Po vítězství císařských armád nad povstálými stavy pomáhá Michna prozatímnímu komisaři a správci země Karlovi z Lichtenštejna s uklidněním poměrů v království. Michna je jmenován císařským generálním komisařem a českým místodržícím a roku 1622 je povýšen do stavu svobodných pánů a později dokonce do stavu říšských hrabat.

Ve dvacátých letech 17. století se mu navíc podařilo získat ohromný pozemkový majetek, který z převážné části tvořily statky zabavené rebelům. Spolu s Albrechtem

z Valdštejna pak se s nimi za dosud neobjasněných okolností spekulovali. Ve stejné době se stává významným členem tzv. mincovního konsorcia, které v rozporu se smlouvami uzavřenými s císařem nechávalo razit nekvalitní mince s nízkým obsahem drahého kovu, což vyvolalo nevídanou inflaci, která nakonec vedla až ke státnímu bankrotu.

Přesto všechno Michna umírá jako vážený a mocný muž roku 1632 ve vojenském ležení Albrechta z Valdštejna nedaleko Norimberku.

Abstract

There are only a few works available dealing with the Czech Early New Times and not mentioning the name of Pavel Michna z Vacínova. The man who succeeded in overcoming barriers of his middle class origin and making himself an indispensable advisor to top representatives of the Czech Kingdom and even Emperor Ferdinand II and to manage elevation to Imperial Earldom towards the end of his life.

Michna, a butcher's son from Budyně nad Ohří, became thanks to patronage of the High Chancellor of the Czech Kingdom Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic in the early part of the 17th century the Czech Kingdom Court Office Secretary and reinforced a group of catholic militants who gradually started to exploit the Czech Kingdom Court Office for the benefit of their own influence at the expense of Protestant majority.

Even though Michna had signed the Imperial Charter of Rudolf II that guaranteed all subjects in the Kingdom freedom of worship, he alone prosecuted Protestants during his office period in the Czech Kingdom Court Office and was aiming to restrict their rights.

He paid special attention to royal cities. In cooperation with Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic they often unscrupulously tried to make royal cities to waive their religious freedoms. As a consequence, the cities would have been exposed to increasing pressure of the so called "Spain party", a political faction gathered around the Spanish ambassador, a member of which became also Michna and which was attempting to change the political situation in the Czech Kingdom in favour of the Catholic minority. His actions caused public outrage against his person and waves of resentments and protests among the Protestant estate very soon.

The hate of Protestants against Michna culminated on May 23, 1618, when he should have been one of the victims of the Defenestration of Prague. He had learned of plans of the plotters on time and rescued himself fleeing to Vienna to the Imperial Court. As a loyal supporter of Emperor Ferdinand II he takes part in preparations of a military retaliation against the Estate rebels. As one of the first Catholic nobles he comes back with the troops of General Buquoye in the mid of 1620 to the Czech lands and participates in the fateful Bílá Hora battle which ended in the final defeat of the Protestant revolt. After the victory of Imperial armies Michna assists the caretaker Commissioner and Administrator of the Czech Lands Karel z Lichtenštejna in calming down the situation in the Kingdom. Michna was appointed Imperial General Commissioner and Governor and was given a baron title in 1622 and later elevated even to Imperial earldom.

More over, he managed to acquire huge land property in the in the 1720s that consisted mostly in estate confiscated from rebels. He was involved together with Albrecht z Valdštejna in many up to now unexplained speculations. He became an important member of the so called Office of the Mint at the same time that contrary to agreements made with the Emperor allowed coining low-quality mints containing very low amount of precious metal resulting in unprecedented inflation that brought about insolvency of the state.

Nevertheless, Michna dies as an honourable and powerful man in the military camp of Albrecht z Valdštejna not far from Nuremberg in 1632.

XVII. OBSAH

	Prohlášení.....	2
I.	Úvod.....	3
II.	Pavel Michna pohledem pramenů a literatury.....	4
III.	Počátky rodu Michnů z Vacínova.....	7
IV.	Pokus o profil Pavla Michny.....	9
V.	Vstup do České kanceláře.....	11
VI.	Nastupující zdravotní obtíže.....	14
VII.	Působení v kanceláři.....	15
VIII.	Za povstání.....	20
IX.	Po Bílé hoře.....	26
X.	Obnovování starých pořádků.....	29
XI.	Mincovní konsorcium.....	32
XII.	Konfiskace.....	35
XIII.	Závěr.....	40
XIV.	Prameny a literatura.....	41
XV.	Resumé.....	45
XVI.	Abstract.....	47
XVII.	Obsah.....	49